

ივერია

ფასი ნომრისა 10 კაპიკი.

ქართული
საბჭოთაო
პრესა
№ 2

კვირა, 12 მაისი

ქოველკვირული გაზეთი

ფასი წლის დამლევამდის 3 მან.; ხუთი თვით 2 მან. | 1877—1906 | ადრესი: ცფილისი, ფრეილინის ქ., № 5. ცფილფ. № 922.

სარჩმნი:—ბოიკოტი?—ლომების“ ბანაკში, ფ. გავიჩაიშვილი-სა.—**ძმობაც ასეთი უნდა კ.** ასი.—**პროლეტარიატის დიქტატურა,** ა. იზგოვეისა.—**თანამედროვე ვითარება,** სტუმრისა.—**ჰენრიხ ჰენე,** არტურ ლეისტისა.—**სახელმწიფო დაზღვევა მუშებისა გერმანიაში,** ა.—სა.—**მომხმარებელი ამხანაგობა,** ნ. ტ.—სა.—**ნამუხ ახლილი.** ვ. შალიკაშვილისა.

ბოიკოტი?

რევოლუციონური ოპტიმიზმი საზოგადოდ კარგი რამ არის, მაგრამ როცა ეს ოპტიმიზმი ოცნებაზე დამყარებული იგი არა თუ კარგი არ არის, არამედ პირდაპირ მავნებელი და ზარალის მომტანია თვით მებრძოლთათვის, — ამას ამბობს ედ. ბერნშტეინი თავის უკანასკნელ წერილში, რომელიც რუსეთის ახლანდელ მდგომარეობას შეეხება და გერმანულ „სოციალისტურ რვეულს“ მარტის ნომერშია დაბეჭდილი. და ეს სიტყვები სწორედ ზედ გამოკრილია იმ ქართველ პუბლიცისტებზე, რომლებიც სახელმწიფო სათათბიროს ბოიკოტს უხედადებენ და არჩვენებში მონაწილეობის მიღებას უარბყოფენ. ამ მწერლებს სურვილი, როგორც გერმანელები იტყვიან, აზრის მამად გახდომიათ და, რევოლუციონური ოპტიმიზმით გატაცებულნი, უარბყოფენ იმას, რაც დღეს თანამედროვე რეალურ პირობებში შესაძლებელი და თან საქირო და სასარგებლო არის.

გაზ. „ცნობის ფურცლის“ ერთ მეთაურის ავტორი (№ 3019) „წვრილფეხა პოლიტიკოსებს“ ემახის ყველას, ვინც ბოიკოტს არ თანაუგრძნობს და საქიროდ სთვლის სათათბიროს არჩვენებში მონაწილეობის მიღებას. და მერე როგორ ასაბუთებს წერილის ავტორი, რომელიც, ალბად, ვინმე „მსხვილფეხა პოლიტიკოსია“, ბოიკოტის სარგებლობას და საქიროებას? აი, იხილეთ: „რუსეთის ბიუროკრატია, — სწერს იკი, — სახელმწიფო სათათბიროს მოწვევას ძალიან აჩქარებს... ნუ თუ რუსეთის გამოცდილი ბიუროკრატია საკუთარს თავზე ლაფის დასასხმელად იწვევს სათათბიროს, ნუ თუ თვითონვე აგებს მახეს, რომელშიაც თავის მომწვედევას ცდილობს? არა, მას უნდა შეიძინოს ფიზიკურ ავტორიტეტის სანაცვლოდ ზნეობრივი, რომელიც ბიუროკრატის ბატონობას გაამაგრებს და გაამტკიცებს... თუ ბიუროკრატია სათათბიროს მოწვევა მოახერხა, იგი ცოტაოდენ ზნეობრივ ავტორიტეტს შეიძინს, რამდენადმე გაამაგრდება; პირიქით, თუ სახელმწიფო სათათბიროს მოწვევა ვერ მოახერხა, — იგი საბოლოოდ და საბუდამოდ დამარცხებული იქნება.. ვინც იცის და ვინც გრძნობს რა დიდი მსხვერპლი შესწირა რუსეთის მშრომელმა ხალხმა ბიუროკრატის დასამარცხებლად, ვისაც ესმის, რომ ეს ბრძოლა ჯერ არ დასრულებულა, რომ იგი, პირიქით, სწორედ ესლა შედგა თავის უმაღლეს მწვერვალზე, ის არჩვენებში

მონაწილეობას ვერ ურჩევს ხალხს. ხალხის ინტერესებისათვის სახელმწიფო სათათბიროში მონაწილეობა დღევანდელს პირობებში საზიანოა და არა სასარგებლო“.

ეს გახლავთ ბოიკოტის „მსხვილფეხური“ დასაბუთება. როგორც ხედავთ, ფრიად მარტივი და ადვილი გასაგებია. ავტორს არ მოსწონს — და აბა ვის მოსწონს იგი? — ისეთი მახინჯი პარლამენტი, როგორც რუსეთის სახელმწიფო სათათბიროა, და სურს, რასაკვირველია, მის ნაცვლად დემოკრატიული კონსტიტუცია. რახან ახლანდელი სათათბირო ბიუროკრატის „ზნეობრივ ავტორიტეტს“ შესძენს და გაამაგრებს, ამიტომ საქიროა მოვახერხოთ, რომ იგი ვერ შესდგეს. მაშინ ბიუროკრატია იძულებული გახდება გადადგეს და ხალხს ასპარეზი დაუთმოს. და თუ ეს ნებით არ მოიძოქმება, რევოლუციური ბრძოლა ძალით აიძულებს. მაშასადამე, დღეს საქიროა ბოიკოტი და არჩვენების უარყოფა.

ამაზე იყო რომ მოგახსენეთ: სურვილი აზრის მამად გახდომით... ავტორს, როცა ამგვარ „პლანს“ ადგენდა, დიწყებია ერთი უმნიშვნელო გარემოება: შესაძლებელია თუ არა რეალურად ბოიკოტის განხორციელება, რომ არჩვენები არ მოხდეს და ამის გამო სათათბიროს მოწვევა შეუძლებელი შეიქმნეს. სათათბიროს მოწვევის მომხრე რუსეთში მარტო ბიუროკრატია რომ იყოს, მ შინ, რასაკვირველია, ბოიკოტის ქადაგებაც საქირო არ იქნებოდა და სათათბიროს მოწვევის საქმე თავის თავად ჩიშლებოდა. მაგრამ საქმე ის არის, რომ სათათბიროსა და მასში მონაწილეობის მიღებას ბიუროკრატის გარედაც ჰყავს მომხრეები.

რასაკვირველია, მთავრობა იძულებულია მოიწვიოს სათათბირო, მაგრამ არა მარტო იმიტომ, ვითომ „ზნეობრივ ავტორიტეტს“ ძალიან აფასებდეს, — წინადაც არა ჰქონია ეს „ავტორიტეტი“, მაგრამ ცოცხლობდა არხენად, არამედ უმთავრესად იმიტომ, რომ დღეს შემდეგ რუსეთის სახელმწიფოებრივი არსებობა უპარლამენტოდ შეუძლებელია. ახლანდელ სათათბიროში მსხვილ ბურჟუაზიას და თავდაზნაურობას ეძლევა ხმა და გავლენა სახელმწიფო საქმეების მართვა-გამგეობაში. ბიუროკრატის არ შეუძლია გააუქმოს ან არ მოიწვიოს სათათბირო, ვინაიდან მაშინ ეს საზოგადოებრივა კლასები ისევ რევოლუციონერების მხარეზე გაიწვიენ და ამგვარად 17 ოქტომბრის წინანდელი ვითარება დაიწყება, და, აი, რახან პარლამენტარული ცხოვრება რუსეთში აუცილებელია, ამიტომ დიდად სასარგებლო იქნებოდა დემოკრატისთვის, რომ ახლანდელ სათათბიროს ჩაშლა შესაძლებელი იყოს. ეს ჩაშლა მაშინ უეჭველად ხალხის უფლების გაფართოებას გამოიწვევდა შედეგად.

მაგრამ ეს მარტო სურვილი არის. ნამდვილად კი ყველა კონსტიტუციონურ პარტიებს გადაწყვეტილი აქვთ სათათბი-

როს არჩევნებში მონაწილეობის მიღება. ცხადია, ასეთ გარემოებებში რომელიმე „უკიდურეს“ პარტიისაგან გამოცხადებული ბოიკოტი ნამდვილად ვერ განხორციელდება და ხელს ვერ შეუშლის სათათბიროს შედგენას. რამდენადაც ეს ბოიკოტი პასიურ ხასიათის იქნება, ე. ი. რამდენადაც არჩევნებში მონაწილეობას არ მიიღებენ „უკიდურეს“ პარტიების წევრები იმდენადვე ბოიკოტი ხელს შეუწყობს კონსერვატორებისა და „ზომიერ“ ლიბერალების გამარჯვებას, ვინაიდან „უკიდურესთა“ უმოქმედობით არჩევნებში მონაწილეობის მიმღებ დემოკრატიულ პარტიებს დახმარება და ძალა მოაკლდება. ხოლო ბოიკოტი თუ აქტიურ ხასიათის იქნება, ე. ი. თუ ბოიკოტის მომხრეებმა სხვა პარტიებსაც დაუშალეს ძალით არჩევნებში მონაწილეობა, მაშინ, უტყველია, ამ ძალდატანებათ გაბრაზებული ლიბერალური წრეები მთავრობას მიეკედლებიან და მას ძალას შეჰმატებენ. ორსავე შემთხვევაში მოგებული რჩება ბიუროკრატია და წაგებული — დემოკრატებია.

ბოიკოტს არ ამართლებს არავითარი მოსახრება პოლიტიკური და—კერძოდ ჩვენთვის—ეროვნულიც. ქართველ ხალხს სულ რაღაც 7 თუ 8 წარმომადგენელი უწევს ხუთასწევრიან სათათბიროში, და დიდი შეუგნებლობა იქნება ამ მცირე მონაწილეობაზედაც უარი სთქვას და თავის საქიროებაზე ხმა არ ამოიღოს.

ამიტომ ყველა დემოკრატიულ პარტიების მოვალეობას შეადგენს ახლანდელ არჩევნებში რამდენადაც კი შეიძლება, ენერგიული მონაწილეობა მიიღონ, შეთანხმებულად იმოქმედონ, ერთმანეთს კანდიდატების არჩევნებში გამარჯვება მოაპოვებინონ და ამგვარად სათათბიროში დემოკრატიულ ელემენტების გაძლიერებას ხელი შეუწყონ.

„ლომების“ ბანაკში

„წაქცეულს არ სცემენო“, ამბობენ რუსები. სიმართლიანი თქმულებაა: ცემა საზოგადოდ არ არის კარგი საქციელი და მით უფრო არ არის მოსაწონი საქმე ცემა ისეთის კაცისა, რომელიც უკვე წაიქცა,—დამარცხდა და, მაშასადამე, გაქირვებაში ჩაყარდა.

მაგრამ ეს ცემის უარყოფა არ ნიშნავს, რასაკვირველია, იმას, რომ საზოგადოდ ყოველი „წაქცევა“ ანუ მარცხი უყურადღებოდ უნდა იქმნეს დატოვებული, „წაქცეულს“ არ უნდა შეეხებოდეს და მას მარცხის მიზეზები არ განვლმარტოთ, განსაკუთრებით როცა მარცხს საზოგადოებრივი მნიშვნელობა აქვს, არ შეიძლება ყოველი გულწრფელი მწერალი, რა პარტიასაც უნდა ეკუთვნოდეს იგი, ვალდებულია კრიტიკულად მოეპყრას თავის საკუთარ პარტიის მოქმედებასაც კი, არათუ უყურადღებოდ დასტოვოს მარცხი და შეცდომები სხვა პარტიისა. პოლიტიკური პარტია საზოგადოებრივად მოქმედი ძალაა და ამიტომ მის შეცდომებს საზოგადოებრივი მნიშვნელობა აქვს. წარსულში მომხდარ შეცდომების ცნობა და მისი მიზეზების შეგნება აუცილებლად საჭიროა პარტიის ნაყოფიერ მოქმედებისათვის მერძისში. მაშასადამე, თუ „წაქცეულის“ ცემა არ არის შესაწყნარებელი, მისი „წაქცევის“ მიზეზების გარკვევა, შეცდომების აღწერა და გამომჟღავნება დიდაც საჭირო და სასარგებლო არის.

ასეთის აზრით ვხელმძღვანელობდით ჩვენ, როცა „ივერიის“ პირველ ნომერში გაკვრით ჩვენებურ სოციალ-

დემოკრატიის მოქმედებას შეეხებოდით და მისი ტაქტიკური შეცდომები აღნიშნეთ. გვეგონა, უკანასკნელი ამბებარ პარტიის იდეოლოგებს ცოტათი გამოაფხიზლებდა და მდგომარეობას უფრო ფხიზელის თვლით დაინახებდა და ამიტომ მოველოდით, რომ ისინი წინანდელ ბაქი-ბუქს უკლებდნენ, თავის რეალურ ძალის აწონ-გაზომვას ისწავლიდნენ.

მაგრამ... მაგრამ რა? უნდა გამოგტყდეთ, ახლა გვიკვირს კიდევ, თუ როგორ შეგვებარა გულში ასეთი იმედი. ჩვენებურ სოციალ-დემოკრატიის იდეოლოგებისაგან უფრო აღრე მოსალოდნელია მარქს-ენგელსის ნაწერების წაკითხვა, ვიდრე ტრაბახსა და ბაქი-ბუქზე ხელის აღება. ჩვენი განზრახვა იმათ ისე გაუგიათ, ვითომ ჩვენ, ტაქტიკური მარცხის გამო, მათი ცემა და „წიხლის ჩაკვრა“ გვინდოდეს. „განთიადის“ მეორე ნომერში ერთი მათი ბელადი, რომელიც ორ ასოს—„ს. დ.“—უკან ფრთხილად იმალება, სწერს: „ივერიის დაესიზმრა ლომის დასწევლება და კრილოვის არაკის ერთი მოქმედი პირისაგან ვადმოიღო ოინი, —წიხლი უნდა ჩაჰკრას წაქცეულ მტერსო“. და იმის დასამტკიცებლად, რომ ამ რაინდის იდეოლოგთა ბანაკში ყველანი ჯანსაღად ბრძანდებიან და ლომსავით ღონიერად გრძნობენ თავიანთ თავს, წერილის ავტორი თვითონ ტლინკებს სროლილობს და ლომის ხმით დაკვირვებას ცდილობს. მაგრამ, მისდა გასაბახებლად, ტლ-ნკები მასვე ხვდება რბილ ადგილას, ხოლო ლომებერ გრიალისა და კიყინის მაგივრად მის ყანყაროდან მოისმის შესაბრაღისი წრიპინი უღონო და თან უშვერ კაცუნასი, რომელსაც თავისი გონებრივი ავლადიდება—ლანძღვა-გინება—„მოგზაურის“ ლექსიკონიდან ამოუკრეფია და ასე „შესანიშნავად“ შეიარაღებულს მართლა სჯერა თავისი ძლიერება. როგორც პატარა ბავშვი ჯოხზე შეჯდება და ჰგონია,—ცხენს მიაქენებს, ისევე ეს „განთიადის“ ბელადიც, „მოგზაურის“ მერანზე შესკულებული, დარწმუნებულია, რომ მისი წრიპინი მძაფრი ხმაა გმირისა, რომელსაც წინ ვერა დაუდგება რა. და აბა როგორ არ წამოვიძახოთ გულის ტკივილით: ვაგლახ იმ ბანაკს, რომლის წევრებში ასეთი „ლომები“ არიან!..

„განთიადის“ „ლომს“, რომელიც არა ლომურად სოროში იმალება და იქიდან გამოგვძახის, თურმე ძალიან აინტერესებს თქვენი უმორჩილეს მონის „გაბურჯება“. „პირველი ივერიის“ ბურჯი იყო თ. ილია ჭავჭავაძე,—სწერს იგი,—ხოლო მეორე ივერიის“ მესვეურია ბ-ნი ფ. გოგიჩაიშვილი. ბ-ნ გოგიჩაიშვილის ისეთი თვისება გამოაჩნდა, რომელიც თვით ჭავჭავაძესაც არ გამოსჩენია თავის დროზე. ის ურნალისტურ ასპარეზზე გამოსვლისათანავე გაბურჯდა. მაგრამ,—განაგრძობს ეს ლომი ქართულ ურნალისტიკისა,—თ. ილიამ „ბოლოს მაინც დაინახა თავისი წყლის ნაყვა და გამოაცხადა, „სადაც არა სჯობს, გაცლა სჯობსო“ და მწერლობას განშორდა. ბ. გოგიჩაიშვილი კი ვერ ხედავს თავის წყალის ნაყვას და რიხიანად განაგრძობს თავის წინაპრის (ილიას) ხელობას“.

როგორც ხედავთ, ჩვენებურ ლომ სოციალ-დემოკრატებს თურმე ძალიან არ ესიაომენებათ, რომ მე ჯერ სამწერლო ასპარეზს არ გავშორებოვარ. სჩანს, ისინი მამჩნევენ და გრძნობენ სიმწვავეს კრიტიკისას. და ჩემთვის ესეც დიდი ნუგეშია, ვინაიდან პატარა საქმე არაა, რომ ლომებმა იგრძნონ ისრები ჩემისთანა უბრალო მომაცდავისა. სამწუხაროდ, მე არ შემიძლია ვანუგეშო „ლომთა ბანაკი“,—ვაცნობო ჩემი „განშორება მწერლობისაგან“. მე შემდეგშიაც განვაგ-

რძობ, შეძლების დავარად, მათი მოქმედების კრიტიკას, და რამდენადაც ეს კრიტიკა მათ აღელვებს და მოთმინებას დააკარგინებს, იმდენადვე მე დარწმუნებული ვიქნები, რომ კრიტიკამ მიზანს მიღწეა და თავიანთ სურათის დასანახავად „ლომებს“ თვალები გაახელინა.

ამ შემთხვევაშიაც საფუძველი მაქვს ვიფიქრო, რომ „ივერიის“ უკანასკნელმა კრიტიკამ უბრალოდ არ ჩაიარა, „ლომების“ ბანაკი მის გამო ძალიან აღელვებულა. ამის უტყუარი საბუთია „გინთიადში“ მოთავსებული წერილი ს. დ-ისა. ამ ბელადს ისე მწვავედ უგრძნია „ივერიის“ შეწინააღმდეგებლობა, რომ სისხლი თავში ავარდნია, ჰალუცინაციას შეუტყუარია და ასეთ მდგომარეობაში ისეთ რამებს რომავეს, რაც ჩვენებურ „ლომებისაგანაც“ კი მოსალოდნელი არაა. ჩვენ თურმე „ბინძური დემაგოგები“ და „მწერლის ტანისამოსში“ გახვეული ხელიდან „ვართ, რომელთაც „შუბლის კანი გაგვმარებია“. ყველაფერი ეს მოგვსვლია მხოლოდ იმიტომ, რომ სოციალ-დემოკრატის შეცდომაზე მივუთითეთ და მისი ყალბი ტაქტიკა აღვნიშნეთ.

ჩემი შენ გითხარო, რომ იტყვიან, სწორედ ეს არის მაგრამ ნუ გავრბით წინ. დავუბრუნდეთ საგანს ერთხელ კიდევ და ვნახოთ, თუ ვინ არის ნამდვილად ბინძური დემაგოგი და ვის გასწყვეტია შუბლზე სირცხვილ-ნამუსის ძარღვი.

ჩვენი მოპირდაპირეები განსაკუთრებით გაულამასებია „ივერიის“ ერთ თანამშრომლის წერილს, სადაც სხვათა შორის ნათქვამია შემდეგი: „ახლანდელი მდგომარეობა კარგი ვაკვეთილია ყოველ პოლიტიკურ პარტიისათვის. იგი გვასწავლის, რომ რეალურ ცხოვრების პირობები მეტად რთულია, არ ემორჩილება საპროგრამო შაბლონებს და ამიტომ ყოველ პარტიის პროტაგონალი მოქმედება ნამდვილ ცხოვრებაში არსებულ ურთიერთობასთან უნდა იყოს შეთანხმებული, სხვა და სხვა საზოგადოებრივ ძალა განწყობილებაზე უნდა იყოს დამყარებული. არ კმარა თავის თავზე თქმა, უძლეველი ვარო,—ამის თქმა სუსტს უძლეველად არ გახდის; არ კმარა ბრძოლის დროს თოფ-ზარბანებით შეიარაღებულ მოწინააღმდეგის დასამარცხებლად გული გერჩოდეს,—საჭიროა ისეთივე თოფი და ზარბანანი, საჭიროა ამ იარაღის მოხმარება; არ კმარა მომავალ წყობილებაზე აღფრთოვანებულ სიტყვების წარმოთქმა, საჭიროა აწმყოში მოქმედ საზოგადო ძალების გათვალისწინება და ამ ძალების გამოყენება გამარჯვების მოსაპოვებლად. თავის ქება, საკუთარ ძალებზე აზრის გადამეტება გამარჯვებას ვერ მოუპოვებს ვერავის,—პირიქით, შეიძლება მან ისეთსავე უხერხულ მდგომარეობაში ჩაგდოს ადამიანი, როგორშიაც ჩავარდნენ ჩვენებურ სოციალდემოკრატიულ პარტიის ზოგიერთი წარმომადგენელი, რომელნიც „ბურჟუებს“ წინააღმდეგ უკიჟინებდნენ, ბარაკადებზე რომ წავალთ, თქვენ სარდაფებში დაიშალებითო,—ნამდვილად კი თოფის პირველსავე სროლაზე თვითონვე სარდაფებისაკენ გაქანებულან. ეს გაქცევა დიდს არას აკლებდა ქვეყანას, მხოლოდ გამქცევის მხნეობას და ბაქიობას ახასიათებს: მივანებელი შეიქნა ხალხისათვის მხოლოდ იმათი ქცევა, ვინც ირწმუნებოდა,—აშკარა ბრძოლისთვის საკმარისი ძალონე შეგვწყვესო და ჯარების დიდი ნაწილი ჩვენსკენ არისო. ერთიც და მეორეც შემდეგ სიმაართეს მოკლებული გამოდგა. ამის საშინელი სისხლის ღვრა მოჰყვა, ქვეყნის აოხრება, ქალების გაუბატოვება, ხალხის უღუკუმა პუროდ დაგდება. ისინი კი, ვის სიტყვასაც ხალხი ასე გულუბრყვილოდ დაენდო, დღესაც სამშვიდობოში არიან გადამალულნი“...

აი, ეს არის ის ადგილი წერილისა, რომელსაც „ივერიის“ მწერლისთვის „დავთარი დუბნევი“ დაჰკარგინებდა. და რას იტყვიოთ,—ის არ არის შარბანანი, რასაც აქ ავტორი ამბობს? განა შარბანალი არ არის, რომ საბრძოლველად გამოსულს შეიარაღებულ ჯარის დამარცხება „რჩებთ“ არ შეეძლება, რომ თავის თავზე გახვიადებულ წარმოდგენის შედეგა მავნებელია, რომ პარტიის ტაქტიკური მოქმედება საზოგადოებაში არსებულ რეალურ ძალთა რაოდენობასა და განწყობილებაზე უნდა იყოს დამყარებული? ყოველი სალი გონების მქონე ადამიანისთვის ეს საბანაკი კეშმარტებაა, მაგრამ „განთიადის“ კალმოსანს ეს აქსიომაც საკამათოდ მიაჩნია, ვინაიდან მისი პარტია ამ აქსიომას არ სცნობდა და მის წინააღმდეგ იქცეოდა. ამის საპასუხოდ, იცით, იგი რას გვეუბნება? აი, იხილეთ: „ივერიის ხორბს-ბ-ნ გოგინაიშვილის ლოტბარობით არ მოსწონებია ჩვენებურ სოციალდემოკრატის ტაქტიკა და საყვედურობენ, რატომ კედელი შუბლით არ გაანგრეთო“.

არა, ბრძენო ბატონო,—„ივერიის ხორბ“ ისე სულელი არაა, რომ თქვენთვის ასეთი რამ ესაყვედურებია. „ივერიის“ არც შარბან ურჩევდა ვინმეს და არც წრეულს ურჩევს, შუბლით კედელი გაანგრეთო და უსარგებლოდ ტყვიას გული მიუშვირეთო. მაგალითად, № 191-ში „ივერიამ“ ასეთი რჩევით მოგმართათ თქვენ, ყოვლად ძლიერ „ლომებს“: „ბევრს, დღეს ხალხში მოლაპარაკეს და სოციალ-პოლიტიკურ იდეების შედაგებელ-გამავრცელებელს, ძალიან ადვილ საქმედ აქვს რევოლუცია წარმოდგენილი და რახან ისტორიაში შეიარაღებული აჯანყება ხშირად მომხდარა და რევოლუციას ხშირად გაუმარჯვია, ჰგონია, რომ დღევანდელ წესწყობილებაშიაც შეიარაღებულ რევოლუციის გამარჯვება აუცილობელი და უზრუნველ-ყოფილია... თანამედროვე საომარი ტენიკა ისე განვითარებულია, ახლანდელი სამხედრო შეიარაღება ისე რთული და ძლიერია, რომ გაწვრთნილ ჯართან ბრძოლა არა თუ კაციან თოფებით შეიარაღებულ პაწაწა გურისას, არამედ სარევოლუციოდ გამოწყობილ დიდ ხალხსაც გაუჭირდება და ყოველ შემთხვევაში მასთან პირისპირ ბრძოლის გამართვა არ შეუძლიან; დღეს ის იარაღები აღარაა, რაც იყო ამ ერთი საუკუნის წინად საფრანგეთის დიდ რევოლუციის დროს, მაგალითად, კაცობრიობამ ჯერ არ იცოდა არც ტყვის მფრქვევლები, არც ახლანდელი საშინელი ყუმბარა-ზარბანები, თოფები და დინამიტის პატრონები. მაშინ სარევოლუციოდ ამდგარი ხალხი საომარ ტენიკის მხრით ისეთსავე პირობაში იმყოფებოდა, როგორც მის წინააღმდეგ გამოყვანილი ჯარი. დღეს კი რამდენიმე ზარბანის გასროლა საკმარისია, რომ ნაღვეთებად იქცეს რევოლუციონერთაგან ამართული ბარაკა და თავშესაფარი. ახლანდელ დროში სახალხო შეიარაღებულ რევოლუციას გაწვრთნილ ჯართან მხოლოდ პარტიზანული და ჯარის დამქანცველი ბრძოლა თუ შეუძლიან, თორემ არასოდეს—ბრძოლა პირდაპირი და განწყობილი... საჭიროდ მიგვაჩნია ამისი გახსენება განსაკუთრებით დღეს, ვინაიდან სწორედ დღეს არის საჭირო და სასარგებლო იმ ცვლილების გათვალისწინება, რომელიც მოხდა საომარ ტენიკის განვითარების წყალობით, სარევოლუციოდ შეიარაღებულ ბრძოლაზე მითითება ძნელი საქმე არ არის, მაგრამ არავის არ უნდა ავიწყდებოდეს, თუ რა პასუხის მგებლობას იღებს იგი ამ შემთხვევაში თავის თავზე. იმ ტენიკურსა და იდეურ მდგომარეობაში, რომელშიაც ამჟამად ხალხი და ჯარი იმყოფ-

ფება ჩვენში, გაწვრთნილ ლაშქართან ბრძოლის გამართვა უმეტესად ნიშნავს ხალხის გასრესას და განადგურებას.

ხომ ხედავთ, მკითხველო, რომ ჩვენ არ გვცოდნია რჩევა: „შუბლით კედელი გაანგრეთო“. ამას ვწვრთნით ჩვენ 28 ოქტობერს, სწორედ ამ დროს, როცა ყოველ მიტინგსა და კრებაზე სოციალდემოკრატიის ორატორები „სისხლი, სისხლი!“ იძახდნენ, როცა ისინი სიტყვას ისე არ მოაბრუნებდნენ, რომ შეიარაღებულ აჯანყებისთვის არ მოეწვიათ ხალხი, როცა მათი გამოცემები ბრძოლის „პლანებს“ ბეჭდადენენ, ერთის სიტყვით — როცა მათ ბანაკში მხოლოდ ეს სამი სიტყვა: „რევოლუცია, შეიარაღებული აჯანყება“ ესმოდა ადამიანს. ჩვენ ვიცოდით, რომ მიტინგების „რჩები“ ცარიელი სიტყვები იყო; ვიცოდით, რომ, მაგალითად, ის თავის „იწილო-მიწილოთი“ „ცნობილი“ და დღემდე „გამოჩენილი“ ორატორი, რომელიც 18 ოქტომბერს ხალხს ტფილისის პასტილიის მეტეხის ასაღებად იწვევდა, ხოლო მთელ მის შეიარაღებას მისი პატარა მუშტები შეადგენდა, — კახაკებსა და სალდათებს ვერ დაამარცხებდა და ბასტილის ვერ აიღებდა; ვიცოდით, რომ, ჩვენში მაინც, რევოლუციის განმათავისუფლებელ იდეისთვის ჯარი სრულიად მოუშალებელი იყო, ვიცოდით, რომ სახიფათო და საზარალო იყო სურვილის სინამდვილედ მიჩნევა და ამიტომ ვალდებულად ვცანით ჩვენი თავი, ეს „აწეული“ პოლიტიკოსები გაგვეფრთხილებია და მოსლოდნელი ხიფათი მათთვის გაგვეთვალისწინებია, მაგრამ რახან ჩვენი სოციალდემოკრატები იმასაც კი არავის დაუჯერებენ, რომ ორჯერ ორი ოთხია, თუ ეს აქსიომები იმათ მარქს-ენგელსის თხზულებებში არ უჩვენეთ en toutes lettres ჩაწერილი, ამიტომ ჩვენ მაშინ ენგელსის წერილიც კი გადმოუთარგმნეთ ქართულად, რომელშიაც იგივე აზრია გატარებული, რაც ზემოდ ამოვწერეთ. ენგელსის წერილის გადმოთარგმნა საქირო იყო, რადგან ვიცოდით, რომ ქართველ სოციალდემოკრატიის იდეოლოგებს თავიანთ მოძღვართა ნაწერების წასაკითხად არ ეცალათ, ვინაიდან მთელი მათი დრო „შეიარაღებულ აჯანყებაზე“ ლაპარაკს უნდებოდა.

მაგრამ ენგელსმაც ვერაფერი გაგვჩვენა ვერ იქონია „აჯანყებულ“ ფრაზეოლოგიით შეხურებულ პოლიტიკოსებზე: ფრაზების კორიანტელი წინანდებულად მოდიოდა და მოდიოდა... აჯანყების გეგმები წინანდებულად იბეჭდებოდა სოციალდემოკრატიულ გამოცემებში და მთავრობას ეგზანგებოდა წასაკითხად... ბოლოს დადგა დეკემბრის ცნობილი დღეები, დღეები ჩვენებურ სოციალდემოკრატიის დიქტატურისა, და ყველამ ვიცით, აუ რა ზომით გამოიხატა ძალღონე შეიარაღებულ აჯანყებისა.

მას შემდეგ აგერ ორი თვე გადის და თითოეული დღე იმის ცხადად დამამტკიცებელია, რომ რევოლუციონერი შეიარაღება დღეს-დღეობით ვერ სჯობნის ჯარის შეიარაღებას. ეს ისეთი ცხადი და ნათელი მოვლენაა, რომ მას ბავშვიც კი უნდა ხედავდეს. მაგრამ, სამწუხაროდ, ამას როგორც ეტყობა, კიდევ ვერ ხედავს „განთიადის“ უბრაო კალმოსანი. ჩვენზე კი არა, სწორედ ამ ვაებატონზე და მის მსგავსებზე ითქმის: ყველაფერი დავივიწყე, ვერაფერი ვერ ვისწავლეო. „ივერია“ მის პარტიას ეუბნება: შეცდომა მოგივიდა, მოუშალებელმა რომ ხელი იარაღისკენ გასწიე და ახლავე ბრძოლის დაწყება გადასწყვიტეო, მარტო სურვილით კი არა, რეალურ ძალის აწონ-გაზომვით უნდა გებელმძღვანელო. იმის მაგივრად, რომ ეს მარტივი ამბავი, რომელიც უკვე წარსულს ეკუთვნის, სცნოს, შეცდომა დაინახოს და ამით

მერმისისთვის ცოტა ქკუა ისწავლოს, ეს უშიშარი რაინდი, რომელიც გუშინ ვინტოვებით შეიარაღებულ რუსეთის ჯარს მუშტით უპირობდა დამარცხებას, ჩვენვე გვფახავს და „ხულიგანის“ სახელწოდებით გვაძკობს! ისინი, ვინც გუშინ თავის უვიცობით და ატაცებით ხალხს ნამდვილ დამარცხებისაკენ იწვევდნენ, თურმე ხალხის ნამდვილი მესვეურნი არიან, ხოლო ჩვენ, რადგან წინდახედვასა და თადარიგანობას ვურჩევდით, „ხულიგანთა“ და „შავრაზმელთა“ ბანაკში ვყოფილვართ ჩასარიცხავი.

ამას ამბობს წარბშეუხრებად და გაუწითლებლად „განთიადის“ სან-დონი. ოღონდაც მართალი ყოფილა, რომ სირცხვილის ძარღვი ადამიანს გაუწყდება თურმე. სხვა არა გვეთქმის რა ასეთ უტიფრობაზე.

ან კი რა უნდა ვთქვათ, მკითხველო? განა შეიძლება ისეთ ადამიანის დარწმუნება რამეში, რომელიც ძველსაც ივიწყებს და ახალსაც არას ისწავლობს? მასზე არ მოქმედობს ჩვეულებრივ ადამიანის საღი ლოდიკა, არ მოქმედობს რეალური მაგალითი, არ მოქმედობს თვით მისგანვე ავტორიტეტად ცნობილ მასწავლებლის მოძღვრებაც. მას შემდეგ, რაც ჩვენ გადმოვუთარგმნეთ ქართულად, ენგელსის წერილის შინაარსი უნდა მოეხსენებოდეს საქართველოს გამსხვიოსნებელ „განთიადის“ მწერალს. მაგრამ ენგელსმაც მას ქკუა ვერ ასწავლა და ვერ მიახედინა. იქნებ ეს მარქსმა შესძლო? ვიცადეთ, — ცდა ბედის მენახევრეა.

თავის თხზულებაში: Die Revolution und Kontre-Revolution in Deutschland (გვ 117) მარქსი სწერს: „აჯანყება ერთნაირი ხელოვნებაა ისე, როგორც ომი ან სხვა ხელოვნება, და ემორჩილება განსაზღვრულ წესებს, რომელთა დავიწყება დაძლუპავს იმ პარტიას, რომელიც ამას მოიმოქმედებს. ეს წესები ლოდიკურად გამომდინარეობს პარტიების მდგომარეობისა და სხვა ურთიერთობისაგან, რომელსაც ამ საქმეებთან კავშირი აქვს... პირველად, — აჯანყების დაწყება არ შეიძლება, სანამ აჯანყების მომხდენნი მზად არ არიან, გაუმკლავდნენ თავის მოქმედების შედეგებს“ და სხვ.

როგორც ხედავთ, ესეც ისეთი სიტყვებია, რომლებშიაც უხსენებლად გამოთქმულია შეცდომა ჩვენებურ სოციალდემოკრატიისა, რომელსაც სურვილი კი დიდი ჰქონდა, მაგრამ ღონე არ შესწევდა, და ეს თავის ღონის ნაკლებობა და ძალთა მოუშალებლობა მას კარგად უნდა სცოდნოდა.

მაშ ჩვენ რაღა ვთქვათ ამ შემთხვევაში იმაზე მეტი, რასაც სოციალდემოკრატიის ზოგადად მისნი მოძღვარნი ეუბნებიან? იქნება იმაში არის ჩვენი „ხულიგანური“ დანაშაული, რომ ამ უკანასკნელთა ზოგადი აზრი ჩვენ სოციალდემოკრატიულ პარტიის კონკრეტულ ტაქტიკას დაეუპირდაპირეთ და მის შეცდომას ნამდვილი სახელი ვუწოდეთ?

თუ ეს არის მიზეზი „განთიადელთა“ აღშფოთებისა, იმ შემთხვევაში ვურჩევ მათ, „ხულიგანობის“ მოწმობა პღეხანოვსაც გაუკზავნონ ენგელსში, ვინაიდან „ხულიგანური“ დანაშაული, რომელიც ტაქტიკის კრიტიკაში გამოიხატება, იმასაც მიუძღვის მათ წინაშე. „შეიარაღებული აჯანყება სახუმრო საქმე არაა, — სწერს იგი, — მასზე დამოკიდებულია მომავალი ბედ-იღბალი მოძრაობისა და ამიტომ მოუფიქრებელი ყებლობა მასზე შეადგენს ნამდვილ დანაშაულს წინაშე რევოლუციონერ პროლეტარიატისა. მიუხედავად ამისა, ზოგიერთი ჩვენი ამხანაგები ამ შემთხვევაში წარმოუდგენელ ქარაფშუტობას იჩენენ. მათი თავები ერთნაირ არღნებად გადაქცეულა, რომლებიც უკრავენ მხოლოდ ერთადერთ არიას

—შეიარაღებულ აჯანყებისას. ამ აჯანყებაში მდგომარეობს მათთვის თავი და ბოლო ტაქტიკურ სიბრძნისა. მაგრამ სწორედ ამის მიზეზით მათი ტაქტიკური სიბრძნე ტაქტიკურ უკუკუბად ხდება... ისინი თავიანთ თავს სთვლიან უკიდურეს რევოლუციონერებად იმ საფუძვლით, რომ იმათ „გადასწყვიტეს“ მუდამ აჯანყებაზე ილაპარაკონ. მაგრამ თუ იეროქონის კედლები იეგოვას წყალობით დაანგრია საყვირის ხმამ, ჩვენი მონარქიაც რევოლუციონურ ფრაზებით არ დაინგრევა. ვიდრე აჯანყებას დაიწყო, საჭიროა ამ აჯანყებისთვის მომზადება. ყველა, ვინც იხანის: „უფალო, უფალო“, ვერ შევა სასუფეველსა ცაჲს, და ისევე ყველა, ვინც ყვირის: „რევოლუცია, რევოლუცია“, სამსახურს ვერ გაუწევს რევოლუციის საქმეს („Дневник“ № 3, გვ. 7, 22, 23). ჩვენი მოვალეობაა, ვუჩვენოთ პროლეტარიატს მისი შეცდომა, ავუხსნათ ხიფათი იმ საქმისა, რომელსაც შეიარაღებული აჯანყება ეწოდება. ბიუროკრატის უყვარს განმეორება: „ყველაფერი წეს-რიგზე არისო“. ჩვენ, მისი დაუძინებელი მტრები, არ უნდა დავემსგავსოთ მას. ჩვენ უნდა ვუთხრათ ხოლმე პროლეტარიატს სიმაბრტლე, სრული სიმაბრტლე და მხოლოდ სიმაბრტლე. ჩვენ იმდენად მამაცებო უნდა ვიყოთ, რომ გავხედოთ ვუჩვენოთ მას მისი და ჩვენი საკუთარი შეცდომები... ცხოვრებამ დაგვანახვა, რომ ის ტაქტიკა, რომელსაც მისდევდა ჩვენი პარტია უკანასკნელ თვეების განმავლობაში, სწორი არ იყო. ახალ დამარცხების შიშით ჩვენ ვაღდებულ ვართ, ტაქტიკის ახალი წესი შევითვისოთ“ (ibid., № 4, გვ. 12—13).

კმარა. მაგრამ „განთიადის“ რედაქციისთვის კმარა კი? მას დღესაც სჯერა, რომ რუსეთში ახლო მომავალში შესაძლებელია შეიარაღებული რევოლუცია და მისი გამარჯვებით დაბოლოვება. იგი ნიშნ მოგებით გვიწერს: „ბ. გოგინაიშვილი რჩევას იძლევა, რევოლუციური ბრძოლა ამიერიდან მეტი ბარგია, ისევე პარლამენტარული ბრძოლა იწყეთო“. არ ვიცი, როდის დარწმუნდებიან ეს ახირებული პოლიტიკოსები, რომ რუსეთში დღეს—და ახლო მომავალშიც—შეიარაღებულ აჯანყების სახით გამოხატულ რევოლუციას ნიადაგი არა აქვს გასამარჯვებლად.

მაგრამ დღეს ამაში მათი დარწმუნება ჩემს ძალღონეს აღემატება. ბრმა ადამიანს რამდენიც უნდა ელაპარაკოთ ქვეყნიერობის შესახებ, მაინც ვერაფერს მიხვდნენ და ვერაფერს გაგებინებთ. და გადაქარბებული ოპტიმიზმიც ერთნაირი სიბრძნეა, რომლის განკურნვა—და ისიც არა ყოველთვის—მხოლოდ მწარე გამოცდილებით შეიძლება.

მერმისს რომ თავი დაფანებოთ და ჩვენს მოპირდაპირეებს საკამათოდ დაუტოვოთ, ყოველ შემთხვევაში ეს მაინც ექვს გარეშეა, რომ მოუხადებლად „აჯანყობნას“ თამაშობა დიდ სიმჩატისა და წინდაუხედავობის შედეგი იყო, ამას ამბობს მარქსი, ენგელსი, პლენხანოვი, ამას ამბობს სალი გონება, ამასვე გვეუბნება წარსული გამოცდილება.

და ვინ ჰქადაგობდა შეიარაღებულ აჯანყებას? ვინ სწერდა „გვეგმებს“? ვინ ამბობდა ამის შესახებ გაშლილიშინებულ „რჩევებს“? ვლენინი? ფაბრიკის მუშა? არა! უმთავრესად პარტიის ინტელიგენცია, ვინაიდან ისაა იდეური ხელმძღვანელი პარტიისა. აი, ამ ინტელიგენციის ზაგაერთ წარმომადგენლებზე ამბობს „ივერიის“ თანამშრომელი, რომ ისინი „ბურჟუებს წინდაწინვე უკაჟინებდნენ, ბარაკადებზე რომ წავალთ, თქვენ სარდაფებში დაიმალებითო, —ნამდვილად კი თოფის პირველსავე სროლაზე თვითონვე სარდაფებისკენ გაქანებულან... და

დღესაც სამშვიდობოში არიან გადამალულნიო“, ამ სიტყვების წაითხვისათნავე „განთიადის“ სან-დონს სიტყვებისაგან გულის ფრიალი ავარდნია და ასეთ სიტყვებს გვიძღვნის: „სად არის სირცხვილი, ბნო დოქტორო, თუ ცოცხლებს არ ერიდებით, თავისუფლებისთვის დახოცილთა აჩრდილი მაინც არ დაგიდგათ თვალწინ, როცა შავ სტრიქონებს სწერდით?.. ბინძური დემაგოგობა ამაზე შორს განა წავა?“

ამაზე მე მოვასხენებთ, რომ „ბინძური დემაგოგობა“ ამოწერილ სტრიქონების ავტორთან არის მოკალათებული. „ივერიის“ თანამშრომელი ამბობს, —სოციალდემოკრატიის ინტელიგენციის „ზოგიერთ“ წარმომადგენლებმა, რომელნიც მუდამ შეიარაღებულ აჯანყებაზე გაიძახოდნენ, გაპირვების დროს ხელად თავს უშველესო, ხოლო „განთიადის“ სანდონი დემაგოგურად დახოცილ მუშებზე გვითითებს და მათი აჩრდილით „გვარცხვენს“. თითქოს ჩვენ არ ვიცოდეთ, რომ მშრომელ ხალხის შვილებმა სიცოცხლე და ქონებაც შესწირეს რევოლუციის საქმეს. თქვენ ეს მიბრძანეთ, იმ „ზოგიერთმა“ სოციალდემოკრატ ინტელიგენტებმა რა ჰქმნეს, რომელნიც იდეოლოგობას ჩემულობდნენ, შეიარაღებულ აჯანყების მასწავლებლობას კისრულობდნენ და ამ საგანზე მაგარ „რჩევებს“ ამბობდნენ? ბარაკადებზე ავიდნენ, თუ სამშვიდობო გზები მონახეს? ან იქნება თქვენ არ იცოდეთ ასეთები? აბა როგორ დაგისახელოთ, —გაიხსენეთ, მოიგონეთ ნაცნობი მეგობრები...

„განთიადის“ თანამშრომლებს ეს მით უფრო არ გაუჰქირდებოთ, რომ ისინი კარგად იცნობენ არა თუ ახლო მეგობრებს, არამედ მთელ ქართველ ხალხს. „ივერიის ხულიგანები მწერლის ტანისამოსში იმუქრებიან, —გვეწერს ჯენტლმენურის თავაზიანობით „განთიადის“ სან-დონი, —რომ ხალხი პასუხს მოგთხოვთო... რომელ ხალხზე ლაპარაკობთ, ბატონებო? იცნობთ კი მას თქვენ? გინახავთ ოდესმე? გტყენიათ მისი სატიკივარი და დურბევისხარათ თქვენ მასთან ერთად? იცნობთ თქვენ ხალხს, რომ ასე თამამად ლაპარაკობთ ხალხის მაგიერ?“

ხომ ხედავთ, —ჩვენ არც ხალხი გვცოდნია და არც მისი სატიკივარი გტყენია. ჩვენ ეს დიდი ხანია ვიცოდით, რომ მხოლოდ სან-დონი და მანია მისნი იყვნენ ხალხის ნამდვილი მკოდნე და უსაზღვრო გულშემატიკივარნი. მხოლოდ ერთი ეს მიბრძანეთ, ხალხისთვის თავდადებულ კალმოსანო: როცა შორაპნის მახრის მცხოვრებნი დაარბეს, უკანასკნელი ქათამი და ფუთი სიმინდი ჩალის ფასად გააყიდვინეს და ხაზინიდან წადებული 250 ათასი მანეთი დათვლევინეს, თქვენ და თქვენი ამხანაგები მაშინ სად ბრძანდებოდით და თქვენი გულმტკიცეულობა ხალხს რა პასუხს ეუბნებოდა?

Пошъ свѣтъикъ, не стыдитесь!..

ფ. კოკინაიშვილი

ქმობაც ასეთი უნდა!

ვარდი უეკლოდ შეუძლებელია. ცხოვრებაში ყოველივე კეილი ტანჯვით და ვაებით მოიპოვება ხოლმე, —სიკვდილი ჰბადებს სიცოცხლეს.

რასაკვირველია, ერთობასა და სიყვარულს თავისუფლება-სა და მართალს არავინ დაგვანებებდა ვერც ადვილად. მათარხი არ გვაკარეს და ზარბაზნებით აგვაობრეს მისთვის, რომ შეუკრეველი ადამიანური უფლება მოვითხოვეთ და მისი სიკეთე გვიგმეთ. ამან თქვენი ქირი წააღოს, —ეს მოვლენის აუცილებელი ფაზისებია. დღეს ჩვენ ვსტირით, მტერი იცინის; ხვალ

მტერი იქნება დამარცხებული და დამცირებული, ჩვენ კი საუკუნოდ გამარჯვებული. რადგან დღევანდელი ცხოვრება ისე აუტანელია, რომ მისი შეუცვლელია შეუძლებლად ხდის საზოგადოების არსებობას.

ჩვენ დიდ უბედურებაში ვართ და ეს უბედურება მით უფრო მწვავე საგრძობია, რომ ჩვენს ირგვლივ ადამიანი არ არის, რომელიც ჩვენს ასეთ მდგომარეობას გულწრფელად დასტიროდეს და გულითად თანაგრძობას უცხადებდეს.

ჩვენი მეზობლები, რომელთათვის კარგის მეტი არა გვიქმნია—რა, რომელთა ქირი ჩვენი ქირი ყოფილა ყოველთვის და ლხინი სიამოვნება, მეტად უდიერად და უკმეხად მოგვექცენ, მეტად დიდი უმადურობა გამოიჩინეს და არაკული „კარგისთვის კარგი ვის უქნია“ ცხად გვიყვებს.

კარგად ვახსოვთ, უთუოდ, შარშანდელი თებერვლის ამბები ბაქოში, როცა ორ მეზობელ ერს შორის სამარცხვინო განხეთქილება დაიწყო. ჩვენ, ქართველებმა, ჩვეულებრივი გულკეთილობა და გრძნობიერება გამოვიჩინეთ, გულწრფელის თანაგრძნობით ვიყავით გატაცებული და ყოველ შემთხვევით ვსარგებლობდით, რათა საჯაროდ გამოგვეთქვა ჩვენი ღრმა და ძლიერი თანაგრძნობა მეზობლებისათვის, რომელთა უბედურების მიზეზს ვეძებდით გარეშე პირობებში და ამ პირობებს წყველა-კრულვით ვიხსენებდით. ყოველ ჩვენგანს ახსოვს ის მრავალრიცხოვანი მიტინგები ქვეშევთის და ვანქის ეკლესიის გალავანში, რომელთა მეთაურნი და სულის ჩამდგმელნი ქართველები იყვნენ და რომელზედაც „ძმობისა და ერთობის“ ალტაცებულ სიტყვებს დასასრული არა ჰქონდა, ჩვენდა სანუგეშოდ და თავის მოსაწონებლად უნდა ესთქვათ, რომ ქართველებმა ამით გამოიჩინეს კიდევ ერთხელ თავისი კეთილშობილობა და მაღალი ზნეობრივი სიფაქიზე. როგორც ადამიანისა კერძოდ, ისე მთელის ხალხისა საერთოდ დიდად დამამშვენებელია, როცა მათში საზოგადოებრივ ინსტინქტებს მაგრად აქვს გადგმული ფესვები და როცა მისთვის საზოგადოებრივ ალტრუისტური მაღალი გრძნობები უცხო ხილი არ არის.

ღრონი იცვალენ. ერთი წელიწადი გავიდა მას მერმე, და ქართველმა ერმა განიცადა ბევრად უფრო დიდი უბედურობა, ვიდრე ჩვენმა მეზობლებმა. მთელი საქართველო საარაკოდ არის აოხრებული მთელი ქართველი ერი ძაძვით შემოსილია, ცრემლებით აღსავსეა ყოველ ქართველის თვალი. ჩვენისთანა აოხრებულ, შეუცაცყოფილ, აწიოკებულ და გაუპატიურებულ ერისათვის დიდად საქირია თანაგრძნობა, სანუგეშო სიტყვის თქმა. ყოველ ხალხის და ყოველ რიგიან კაცის მოვალეობაა ამ მდგომარეობაში მყოფ ხალხს მისი სევდა და ოხერა გრძნობიერის სიტყვით მაინც შეუმსუბუქოს. ეს მოვალეობა ერთი-ორად მეტია იმისთვის, ვინც მეზობელია და მოწმე ჩვენის უბედურებისა. ერთი ასად სავალდებულოა იმათთვის, ვისაც სესხი მართებთ ჩვენი, ვისთვისაც უფრო ნაკლებს მწუხარების დროს ნუგეში და თანაგრძნობა უხვად მიგვიძღვნია, ვისთვისაც ძმურად და ადამიანურად ხელი გავეწვდია.

ამის სამაგიეროდ ჩვენმა მეზობლებმა სადღესასწაულო დარბაზში „მერიგების კომედია“ გააწყვეს და ზავის ბოლოს სადღეგრძელო ცეკვას მოჰყენენ. ჩვენდა სამარცხვინოდ და სამწუხაროდ, ზოგიერთმა სვენმა კნინებმა ც მიიღეს ამ ვაკანალიაში მონაწილეობა და მაშინ, როცა ჩვენი ერი მათრახებისა და თოფ-ზარბაზნების ქვეშ ოხრავს და გმინავს, იგინი ორკესტრის მუსიკით იტკობდნენ სმენას და ელექტრონი გაბრწყინ-

ვებულ სადღესასწაულო დარბაზში იბრანქებოდნენ და ეგრიხებოდნენ. მაგათ, რასაკვირველია, თავის დღეში ქართველი ერის არა სმენით რა, მაგრამ, საუბედუროდ, ქართველის სახელს ატარებენ და ამიტომ მათი სამარცხვინო ბოძზე გაკვრა აუცილებელია.

მართალია, მეზობელთა ქეფი ჩვენის ტირილის დროს საზოგადოებრივ ეთიკის შეხედვით მაინც და მაინც მოსაწონი საქციელი არაა, იგი უფრო უმადურობასა და ვალის უარსყოფას ნიშნავს, მაგრამ ამანაც თქვენი ქირი წაიღოს. ეს აღარ გვაკმარებს ერთის მეზობელ ერის წარმომადგენლებმა და მათრახები დაგვიშინეს. მათრახები კი არა, უკეთ რომ ვთქვათ, წიხლები მოგვაყარეს.

ბატონმა ხატისოვმა თავის აწ „სახელგანთქმულ“ სიტყვაში ჯერ განაცხადა, რომ 17 ოქტომბრის მანიფესტმა სიხარული და ბედნიერება მოგვფინა, რომ ამ სიხარულს მარტო ერთი რამ აჩრდილებს,—ეს სომეხ-თათართა განხეთქილებაო, და ურცხვად დაიფიქსა და წიხლი ჰკრა იმ გარემოებას, რომ ქართველი ერი აოხრებულ ანიაგებულია და მისი ცრემლი ზღვას ერთვის.

მაგრამ აქ არ შეჩერდა ბატონი ხატისოვი და ფიცხელი დანოსიკ გამართა: ჩვენ „ორთავიან არწივის“ პოლიტიკის ვაძღვეთ მხარს, ჩვენ ხომ ავტონომია არ მოგვითხოვია და რუსეთის ჯარის წინააღმდეგ პროკლამაციები არ გამოგვიციაო.“ მაშ ვინ ყოფილა ასეთი „ბოროტ მოქმედი“, ასეთი „თავხედი“, რომელსაც ეს გაუბედნია? ბ. ხატისოვს, რასაკვირველია, იმდენათ გამბედაობა სად შესწევს, გულ ახილიად ახსენოს, ვის სახავს ასეთ „საშინლებად“, მაგრამ ყველამ კარგად იცის, კაკა იაში ავტონომია მოუთხოვია ქართველ ერს და ჯარის წინააღმდეგი პროკლამაციების გამოცემასაც თუ ვისმე აბრალებს—რასაკვირველია, ისევ ჩვენ. მერე რად შეეშინდა თავალებულ ორატორს და რატომ პირდაპირ ვერ დავგასახელა? დიად ჩვენ, ქართველებს, თავი მოგვწონს, რომ ჩვენი ერის უფლებას ვიცავთ და ჩვენის ერისათვის ვთხოულობთ პოლიტიკურ წესიერების დამყარებას, რაიცა შესაძლებელია, ჩვენის აზრით, ავტონომიის შემოღებით. დიდაც ჩვენ ვაძაგებდით ძალას, რომელიც გამაგრებულ რეაქციას ემსახურებოდა, რომელმაც, სადაც საქირო იყო, იქ მხალაობის მეტი ვერა გამოიჩინა რა და აქ კი მშვიდი ხალხი აიკლო, ბავშვებს ეომა და დედა-კაცები გააუპატიურა. მერე რა? ჩვენ თავი მოგვწონს ამით და ჩვენს ტანჯვასა და ვებაში ერთად ერთი ნუგეში ისა გვაქვს, რომ ჩვენი ერის ბედნიერებისთვის ვიბრძოდით, სიმართლის დამყარებას ვემსახურებოდით. ბ. ხატისოვსა და მის დამქაშებს კი მედუქნისა და მეწვრიშალის სულმოკლეობა ვერ უძღვევით—ბრწყინვალე ჩვენი მოძრაობა ბოროტმოქმედებად დასახეს, თავის ერს ხოტბა შეასხეს, რადგან იგი შორს არის ასეთ მაცდურობისაგან, როგორც ავტონომია და რეაქციონურ ძალთა წინააღმდეგობა და „ორთავიან არწივის“ დამქაშობა სასახელოდ ჩაითვალეს.

ამგვარად გადავიხადა სომეხ-ერის წარმომადგენელმა, ბ. ხატისოვმა, ჩვენი „ძმობა და ერთობა“, ამგვარი წიხლები დაგვკრა ჩვენ, აოხრებულთ და აწიოკებულებს, ნაცვლად იმ გულნაკულ თანაგრძნობისა, რომელიც მთელმა ქართველმა ერმა გამოუცხადა სომეხ ერს მის მწუხარების დროს. ამგვარად ისარგებლა ბ. ხატისოვმა ჩვენის უბედურებით თავისიანთა ბედნიერების ასაგებად. ამნაირად შეურაცხყო მან მთელი ერთი თავის ვაქრულ და მეწვრილაშურ უმადურობით.

მაგრამ ჩვენთვის ბ. ხატისოვის რა მნიშვნელობა აქვს?*) ჩვენ კარგად ვიცით, რომ მაკისთანა ურცხვი და უმადური ყოველ ერს მოექცნება. მხოლოდ სად არის ხომეხა ერი, სად არის მისი ბეჭდვითი სიტყვა, მათი საზოგადო დაწესებულებები? რატომ გული, არ ამღვრევიათ, რატომ ზიზღით არ იხსენიებენ ბ. ხატისოვის საქციელს, რატომ ბოდვის არ იხიდან ქართველ ერის წინაშე? ნაცვლად ამისა ბ. ხატისოვის ყოველ კუთხიდან მადლობა მოსდის ამ სიტყვების გამო და „ვაშას“ ძახილით ეგებებიან — და ეს იმის მაგიერია, რომ სომეხ-თათართა შეტაკების დროს არ დარჩენილა საქართველოს კუთხე, საიდანაც ქართველებს სომეხებისათვის თანაგრძობის დეპეშები არ გამოეგზავნათ. ანა და ეს იმის მაგიერია, რომ ქართველებმა თავისი კაცები სწორედ ჯვარს აცვეს ამისთვის — როგორ გაბედდ და სომეხების ვაჭრებსა კრიტიკა გაუწიოთ, ისიც მაშინ, როცა სომეხებს არაფერი არ აწუხებდათ.

დღეს ბატონი ხატისოვი და მისი თანამგრძობნი რასაკვირველია გამარჯვებულნი არიან. დღეს ქართველები დამარცხებული და გათვლილი ვართ, მაგრამ დიდ აზრით ვატყობთ ერის დამარცხება ბრძოლის ველზე ამ ერისთვის სასახლოა ხოლო ბ-ნი ხატისოვის და მზგავსთა გამარჯვება, მათი უმადურობა, მათი წიხლების სროლა მათთვისვე ისეთი ჩირქი მომცხებია, რომლის მორეცხა ძნელია. დარწმუნებული ვართ, როცა დღეს მიყურებულ მოძრაობას ზედის ჩარხი დაუტრიალდება, ბ-ნი ხატისოვი და მისიანები ქვეყანას განგაშით აიკლეს ბენ, — კავკასიაში ჩვენ ვიყავით ყოველივე კეთილ მოძრაობის მეთაურნი, მაგრამ დაწერა ამოშლა ცულითაც არ შეიძლება, ამბობენ, და ჩვენც ვეცდებით, თუ ჩვეულებამ რიგმა ქართულმა გულკეთილობამ და გულუბრყვილობამ კვლავ არ გავიტაცა, გავასწენოთ ბ-ნი ხატისოვის მისი სიტყვები და საქვეყნოდ გამოვიფინოთ, თუ როგორ მოექცა მეზობელი ი ერ ბ-ნი ხატისოვის პირით დატანჯულ მეზობელ ერს და რა დრო მიაყარა უმადურად წიხლები.

დ. ა.

„პროლეტარიისის დიქტატურა“

(ა. ს. იზვაკოვის წერილი).

რუსეთის სოციალდემოკრატიულ პარტიისაგან ჩადენილი ე. წ. რეპუბლიკური შეცდომები“ ახლა ყველასათვის ცხადია. ამ პარტიამ ვერ შეიგნო პროლეტარიატის ნამდვილი ძალები და ზედი ზედ პოლიტიკურ გაფიცვების მოხდენა დაიწყო. ეს პარტია დაუფიქრებლად აქვებდა ხალხს აშკარააჯანყებისთვის, თუმცა მაშინვე ცხადი იყო, რომ აქა-იქ უთავბოლოდ დაწყებული შეტაკება ჯარებთან უთუოდ აჯანყებულთა დამარცხებით დასრულდებოდა, მანვე ნადრევიდ მოინდომა ლიბერალ და რადიკალ ბურჟუაზიასთან კავშირის შეწყვეტა, როგორც ცხოვრებაში. სარევოლუციო გზით რვა

(* ჩვენ დიდ ყურადღებას არ ვაქცევთ იმ მოთხოვნებს, რომელიც წარუდგინეს სომეხ-თათართა წარმომადგენლებმა მთავრობას: სომეხ-თათართა პრავინციებში მოხელეებად ან რუსი დანიშნეთ, ან სომეხი და თათარიო: ცხადია, ქართველ მოხელეების წინააღმდეგნი ყოფილან. ჩვენ ჩინოვნიკების მორტავილად არა ვართ, მაგრამ გვესმის კი, რომ ბ. ხატისოვის სომეხი მოხელე ენატრება. თავის ოჯახის მაგალითებით იცის, თუ მოსამსახურის ვაწვეა შეუძლია „სხვისი ხარჯით“ სომეხ ხალხისთვის სომეხ მოხელეს წინააღმდეგ სხვა ერთა ინტერესებისა.

საათიან სამუშაო დღის შემოდება) ისე მწერლობაშია (პროლეტარიატის გაზრდაში და მიტინგებზეა.

ასეთი იყო პარტიის უმთავრესი „შეცდომები“. ამბობენ, ამაში თვით სოციალდემოკრატები დამნაშავენი არ ყოფილანო „ჩვენ კი არ ვაქვებდით ხალხს, — ამბობს ბ. პარეუსი, პირიქით ხალხი გვაქვებდა ჩვენ. სარევოლუციო ძალთა ღვარი წინ გვერეკებოდა.“ ამ სიტყვებში ბევრი რამ არის მართალი მაგრამ მაინც აქ საქმის ნამდვილი ვითარება არ არის გამოხატული. ვისაც უნდა წარსულის შეცდომები აიცილნოს შემდეგში, სოციალდემოკრატიულ პარტიის მოქმედებასაც უფრო ღრმად და დაკვირვებით ჩაუფიქრება.

მოძრაობის სათავეში მყოფ თეორეტიკოსებს ერთი მთავარი შეცდომა მოსდიოდათ: მათ ზღანკისებურად ენობდათ „პროლეტარიატის დიქტატურა“, რის გამოც სოციალურ რევოლუციისთვის საქრო მოქმედება მათ გადაჰქონდათ პოლიტიკურ და დემოკრატიულ რევოლუციის საქმეში. „პროლეტარიატის დიქტატურა“ მარქსიზმის, როგორც სარევოლუციო მოძღვრების, ერთ ერთი აუცილებელი ნაწილი არის. კაუცკის სიტყვით, რეფორმა იმითი განერჩევა რევოლუციის, რომ რევოლუციის დროს ახალ კანონდებლობის შემოღებას წინ მუქდვის რომელიმე ახალ საზოგადოებრივ კლასისაგან პოლიტიკურ ძალის ხელში ჩაგდება.

„ამა თუ იმ კლასის დიქტატურა, — ამბობს პლენარკი, — იშინავს ამ კლასის ბატონობას რომელიც მას ნებას აძლევს საზოგადოების მომქმედი ძალები გამოიყენოს თავის საკუთარ ინტერესების დასაცვლად და ყველა მოწინააღმდეგე საზოგადოებრივ მოძრაობის ჩასაქრობად და მოსასპობად.“ ამიტომ საქროა ვიცოდეთ, როდის, რა პირობებში ან რა ნაირად შემოდის ხოლმე ეს ბატონობა.

პროლეტარიატის დიქტატურის, ვაბატონების აზრი პირველად 1848 წ. რევოლუციის დროს, დაიბადა როდესაც იენისში დამარცხდა ხალხი. კარლ მარქსი ამბობს, „იენისის დამარცხებამ პარიზის პროლეტარიატს დაუმტკიცა, რომ ბურჟუაზიულ რესპუბლიკაში მის მდგომარეობის გაუმჯობესება საფიქრებელიც არ არის და ამ ოცნების განხორციელების უბრალო ცდაც კი ბოროტ-მოქმედებად ჩასათვლილია. მაშინ, თებერვლის რევოლუციის დროს, პროლეტარიატის მიერ რესპუბლიკასთან წარდგენილ მოთხოვნებთან მაგიერად, რომელიც გარეგანად მადიდება-რდოვანია, ნამდვილად კი წერილმანი და თითქმის ბურჟუაზიულიც, — გაბედული სარევოლუციო ძახილი გაისმა: „ძირს ბურჟუაზია! მუშა ხალხის დიქტატორობა!“

მარქსი გარკვევით აღნიშნავს ზღანკისტურ ხასიათს, რომელიც პროლეტარიატის დიქტატურის იდეას იმ თავითვე თან დაჰყვა. პარიზის პროლეტარიატი, — სწერს მარქსი თავის „კლასისთა ბრძოლა“-ში, — თან და თან სტოვეს „განყენებულ სოციალიზმს“ და სარევოლუციო სოციალიზმის, კამმუნისმის ბანაკში გადადის, იმ სოცალიზმის ბანაკში, რომელსაც თვით ბურჟუაზიამ ზღანკიზმად დაარქვა. სარევოლუციო სოციალიზმი — რევოლუციის დაუსრულებლობაა, კლასიური დიქტატორობა, აუცილებელი კლასისთა სხვა და სხვაობის მოსასპობად, და თვით აზროვნების გარდასაქმნელია.“

მარქსი აღნიშნავს, რომ არც 1848 და არც 1849 წ. პროლეტარიატს „ჯერ არ შეეძლო დიქტატორობა“, მაგრამ რამოდენიმე ხანს მაინც მას რწამდა, რომ რევოლუციო შეიძლება განუწყვეტელი შეიქმნას, იგი ელოდა სარევოლუციო და აჯანყებას, რომელსაც უნდა შეექმნა ეს „დიქტატურა“. მაგრამ მარქსი, როგორც ღრმა ფილოსოფოსი და გულწრფელი

პატიოსანი მწერალი დიდ ხანს თავს ახვეული ვერ დარჩებოდა. 1850 წელს მარქსი და ენგელსი იმ აზრს დაადგინეს, რევოლუცია უკვე დასრულებული არისო, ეს აზრს მათ გულახდილად გამოთქვეს და ამიტომ მათ მოლაღატეც კი უწოდეს ზოგიერთებმა

„ისტორიამ ჩვენი მოლოდინი არ გამართლოა... — ამბობდა ენგელსი შემდეგში. — მან გვაჩვენა, რომ ევროპის ეკონომიური განვითარება ჯერ კიდევ სრულებით არ არის მომწიფებული კაპიტალისტურ წარმოების გასაუქმებლად“. ოცი წლის შემდეგ საფრანგეთში კიდევ ერთხელ სცადეს პროლეტარიატის დიქტატორობა, მაგრამ აქაც ამ ცდას გამარჯვება ვერ მოჰყვა, „კომუნის ბედმა ისევ დაგვიტყვიცა, რომ მუშა ხალხის ბატონობისთვის ჯერ დრო მოსული არ არის“. მას შემდეგ მარქსი და ენგელსი ცდილობდნენ გაერკვით პროლეტარიატის დიქტატორობის იდეა, გაერკვიათ, თუ რა მნიშვნელობა აქვს ცხოვრებაში ამ დიქტატორობას და რა ადგილი უნდა ჰქონდეს მას დემოკრატიული მსჯელობაშია. მათის მეცადინეობით პროლეტარიატის დიქტატორობის იდეა განწმენდილ შეიქმნა ყოველგვარ ბლანკისტურ ელემენტებისაგან, მაგრამ ეს საქმე დასრულა მხოლოდ ენგელსმა „კლასთა ბრძოლის“ ცნობილ წინასიტყვაობაში, რომელსაც 1895 წ. 6 აგვისტოს თარიღი უზის.

პროლეტარიატის დიქტატორობის იდეა, მარქსის სიტყვით, ბლანკიზმის სახით შემოვიდა პირველად... ბლანკისტები — ამბობს 1891 წ. ენგელსი, — შეთქმულებებში აღზრდილნი არიან, შეთქმულების სასტიკ დისციპლინას შეჩვეულნი. მათ ჰგონიათ, რომ რამოდენიმე გაბედულს და ერთმანეთში კარგად შეკავშირებულ ადამიანს შეუძლია უფლების ხელში ჩაგდება და ბატონობა, სანამ ხალხის უმეტესობა რევოლუციის მხარეს არ გადავა და მეთაურებს არ მიეკედლება.“

იმ ბლანკისტურ შეხედულებას რევოლუციაზე და პროლეტარიატის დიქტატურაზე, რომელსაც 1849 წ. თვით კარლი მარქსიც კი ადგა, ახლა, 1895 წ. ენგელსმა წინ წამოუყენა თავისი, ნამდვილი მარქსისტული და შემუშავებული შეხედულება. „პროლეტარიატის ძლიერი რაზმი, — სწერს იგი, — დღესაც თუ ვერ ახერხებს დასახულ მიზნის მიღწევას, მას დღესაც თუ არ შეუძლია ერთის დაკვრით გამარჯვების მოპოვება სახელმწიფოში და პირიქით იძულებული ხდება ნაწილ-ნაწილად წაართვას მტერს საჭირო პოზიციები, — უნდა გადაწყვეტილი ვთქვათ, რომ 1848 წ. პროლეტარიატს მით უფრო არ შეეძლო სოციალურ ცვლილებათა შემოღება პოლიტიკურ უფლების ხელში ჩაგდებათ“.

უწინდელ დროინდელი აჯანყება, ქუჩებში ბარიკადებით ბრძოლა, — ამბობს ენგელსი, — ახლა ძალიან მოძველდა. გერმანიის სოციალდემოკრატებმა „საყოველთაო საარჩევნო უფლება ხალხის განთავისუფლების იარაღად გახადა“. მუშათა პარტიის ლეგალური ბრძოლა მთავრობისათვის და ბურჟუაზიისთვის უფრო საშიში შეიქმნა, ვიდრე აშკარა შეტაკება და აჯანყება. „ჩვენ, რევოლუციონერები, უფრო ნამდვილად მივალწევთ მიზანს ლეგალურ ბრძოლით, ვიდრე აჯანყებით“. პარტიის უახლოვესი მიზანია „თან და თანი პროპაგანდა და პარლამენტში მონაწილეობის მიღება“.

„წავიდა ის დრო, — სწერს ბოლოს ენგელსი, როდესაც შეუგნებელ ხალხის სათავეში მყოფი შეგნებული ჯგუფი ჰქმნიდა მოულოდნელად რევოლუციებს...“

მთელ საზოგადოებრივ წყობილების გარდასაქმნელად საჭიროა ხალხის უმეტესობის საქმეში ჩარევა, ხალხისაგან შე-

გნებული მოქმედება და მოთხოვნისათა შეგნებული წამოყენება, ამას გვასწავლის უკანასკნელ 50 წლის ისტორია, მაშინ „შეგნების შესატანად კი საჭიროა დიდი ხნის მუშაობა. ჩვენმა პარტიამ სწორედ ეს შრომა იკისრა და ამ პარტიის თან და თანი გამარჯვება სასოწარკვეთილებას ჰგერის მის ყველა მოწინააღმდეგეს“.

ორმოცდა ათი წლის ისტორიამ თუ ენგელსს ასწავლა რამე, — რუსეთის სოციალდემოკრატებმა ამ ისტორიის მაგალითით სრულებით ვერაფერი ისწავლეს. მათი შემაცქერალი იტყვის ძალა-უნებურად, — ისტორიის მაგალითები ქუყუს ვერ გვასწავლიანო. რუსებს ეგონათ, რომ ხუთი წლის პროპაგანდით და მოქმედებით მიღწევდნენ იმას, რისი მიღწევა ევროპის მუშებმა 50 წლის შრომითაც ვერ მოახერხეს.

ესეც არ კმარა. რამდენი შრომა და ძალა მოუნდა სხვა და სხვა პარტიებთან ბრძოლას, იმ აზრის გარკვევას, რომ მომავალ რევოლუციას პოლიტიკურად „ბურჟუაზიულ“, დემოკრატიული ხასიათი ექმნება და არა სოციალისტური. ადამიანს ეგონებოდა, რომ ეს ქვეშარიტება ყველამ შეიგნო, მაგრამ ასრულებასზე რომ მიდგა საქმე, აშკარად გამოირკვა, რომ ეს აზრი კარგად შეგნებული არ ჰქონია ზოგიერთს, რომ ახლო-ბელ პოლიტიკურ და მომავალ სოციალისტურ რევოლუციების განსხვავება ყველას არ ესმის, როგორც რიგია.

როგორც მკითხველი თითონაც დაინახავდა მარქსის და ენგელსის შეხედულების გაცნობით პროლეტარიატის დიქტატურაზე, 1849 წელსაც კი, როდესაც მარქსი ჯერ კიდევ სრულიად არ განთავისუფლებულიყო ბლანკიზმისაგან, მის მიანიც გარკვევით ესმოდა, რომ „პროლეტარიატის დიქტატურა“ მხოლოდ გარდამავალი საფეხურია „სოციალისტურ რევოლუციის“ შემდეგისთვის, მარქსიზმის 10 წლის განვითარებამ მარქსი ბლანკიზმს სახსებთ ჩამოაძალა. რუსეთში კი სოციალისტურ რევოლუციის შემქმნელთა პროლეტარიატის დიქტატურა პოლიტიკურ რევოლუციაში გადაიტანეს და მოინდომეს მის საშუალებით თვითპყრობელობის ადგილას შემოეღოთ დემოკრატიული კონსტიტუცია. ამ საშინელ ნახტომით რუსეთის სოციალდემოკრატია სრულებით ჩამოეცალა მარქსისტულ აზროვნებას და იაკობინიზმისა და ბლანკიზმის სამთავროში გადახტა.

ამის შემდეგ ადვილი გასაგები ხდება გავს. „ნაჩალოს“ (№ 7) სიტყვებიც: „ადვილი შესაძლებელია, რომ ჩვენი რევოლუცია დემოკრატიულ რევოლუციის სახით დაწყებული, ბოლოს სოციალისტურ რევოლუციის სახეს მიიღებს“. „ნაჩალოს“ გვერდში ამოუდგა „ნოვია თინიც“, სადაც რევოლუციის „შეუწყვეტელობას“ ჰქადაგობდა ბ-ნი ლუნაჩარსკი. თავის თავად ცხადია, რომ დედამიწაზე ყველაფერი „შეუწყვეტელია“, რომ ამ სოფლის ბოლო შეკავშირებულია მის სათავესთან, მაგრამ, როგორც სამართლიანად აღნიშნა თვით ბ. პლენხანოვმა, „რამე პროცესის შეუწყვეტელობა ჩვენ ნებას არ გვაძლევს მისი შემდგენელი სხვადასხვა მოვლენა უყურადღებოდ დავადოთ... ნებას არ გვაძლევს ბურჟუაზიულ რევოლუციის წინააღმდეგ ვილაპარაკოთ ისეთის ენით, რომელიც მხოლოდ ამ რევოლუციის შემდეგ იქმნებოდა შესაწყნარებელი“. (დღიურის № 4).

აი ეს უბრალო ქვეშარიტება, რომ ბურჟუაზიულ რევოლუციის წინა დღეს არ შეიძლება პროლეტარიატის დიქტატურაზე ლაპარაკი, — ვერ შეიგნეს რუსეთში „მარქსისტებმა“, გრძობამ მათში გონებას სძლია. „მარქსისტები“ ხელდავდნენ, რომ ახლანდელ მოძრაობაში პროლეტარიატის პოლიტიკურ

ძალას დიადი მნიშვნელობა ექმნება, რომ პროლეტარიატი სხვა კლასებზე უფრო მზნედ და თავგამოდებით იბრძვის თავისუფლების დასამყარებლად, მსხვერპლსაც მეტს სწირავს ამ საქმეს და ამიტომ მათ შეუძლებლად მიაჩნდათ გამარჯვების შემდეგ პირველი ადგილი სხვა კლასებისათვის დაეთმოთ. ამნაირ საქციელისთვის საჭირო იყო ბევრი მზნეობა, წინდახედულობა, გაბედულობა და თავის მიმყოფლობა სრული იმედი. ყველა ეს თვისება ჰქონდათ იაპონელებს უკანასკნელ ომიანობის დროს. ისინი ნელ-ნელა იწეოდნენ წინ, ყოველ ახლად აღებულ პოზიციაზე სიმაგრეს აგებდნენ. ამისათვის მათ ამტყუნებდნენ გარეშე მაყურებლები, გაიძახოდნენ, —იაპონელებს გენიოსობა აკლიათო, მათ არ იციან გამარჯვების გამოყენებაო. ახლა კი ასეთ საყვედურის უსაფუძვლოება ცხადი შეიქმნა. იაპონელები გამარჯვებული დარჩნენ სწორედ იმიტომ, რომ მოწინააღმდეგის ძალთა არაფრად ჩაგდება არ იცოდნენ. სჯობია ისევ მოწინააღმდეგის ძალა გააზვიადოს ადამიანმა, ვინაიდან მაშინ გამარჯვების მოსაპოვებლად ეცდება თავისი ძალა გააორკეცოს...

17 ოქტომბერს არავითარი რევოლუცია არ მომხდარა რუსეთში, ეს იყო მხოლოდ რევოლუციის წინამორბედი. მანინგ სტუში მოხსენებულ რეფორმებს თავისი ნამდვილი, სარევოლუციო ხასიათი რომ მიეღოთ, ამისათვის საჭირო იყო, რომ მათ განხორციელებამდის სახელმწიფო უფლება ახალ კლასის ხელში გადასულიყო, რომ ბიუროკრატის თავისი პოზიციები დაეთმო. უფლების ერთ ხელიდან მეორე ხელში გადასვლა ჩვენ რაღაც რომანტიულ თავდასხმის სახით არა გვაქვს წარმოდგენილი, პირიქით გვგონია რომ მის სისრულეში მოსაყვანად საჭიროა ჩინოვნიკების მშვიდობიანი გამოცვლა, როგორც მოხდა იგი, მაგ., საფრანგეთში, როდესაც გამბეტრამ და რესპუბლიკელებმა დაამარცხეს მაკ-მაგონის მომხრენი. აქ შეიძლება სხვა და სხვა მოულოდნელი შემთხვევაც მოხდეს, მაგრამ ნამდვილი პოლიტიკოსი მათაც არ შეუშინდება.

ვის ხელში შეიძლება უფლების გადაცემა? ვიტყვი პირდაპირ: მხოლოდ ერობის მოღვაწეთა და მესამე ელემენტის ხელში, იმთ ხელში, ვინც წინეთ „განთავისუფლების კავშირს“ შეადგენდნენ და ახლა კონსტიტუციონალ-დემოკრატიულ პარტიის სახელით მოქმედებენ. თქმა არ უნდა მას რომ ისინი სიამოვნებით მიიკვლდებდნენ პროლეტარიატის მეთაურებსაც.

პროლეტარიატის მეთაურებს ერთ წუთსაც არ უნდა ეცადათ პროლეტარიატის თავისებურობის მოსპობა და მისი შეერთება და შედუღება სხვა კლასებთან და პარტიებთან. ეს შედუღება შეუძლებელიც არის. მაგრამ პროლეტარიატს უნდა შეეგნოს საქმის მდგომარეობა, უნდა გაეგოს, რომ ახლა ხდება მხოლოდ დემოკრატიული და პოლიტიკური რევოლუცია და ამიტომ მთელი თავისი ძალდონით უნდა გაემხგრებინათ ის ჯგუფები, რომლის ხელშიაც სახელმწიფო უფლება გადავა. სამაგიეროდ პროლეტარიატი სხვა ზე სხვა გარანტიებს მიიღებდა, პროფესიონალურ კავშირების და პრესის თავისუფლებას, ურომლისოდაც მუშებისთვის შეუძლებელია დიად და წესიერ ბრძოლის მოწყობა.

მთავრობა ოპოზიციის ერთსულობის წინ შედრკებოდა, რაკი აშკარად დაინახვდა რომ ერობათა წარმომადგენლებს ხალხიც მხარს უჭერს, და იძულებული შეიქმნებოდა უკან დახეულიყო და ზოგიერთი პოზიცია დაეთმო.

მე უკვე მესმის აღშფოთებული ძახილი: „როგორ? დავამცირეთ პროლეტარიატი და იგი ბურჟუაზიის ხელში გადახდეთო.“? ჯერ ერთი, რომ აღშფოთება არ არის სწორი. ეს „იარაღად გახდომა“ კი არა, შეგნებული კავშირი არის. ერობის წარმომადგენლები, სახელმწიფოს სათავეში დამდგარი, ხალხს ვერ „მოატყველებდნენ“, ვინაიდან ბიუროკრატია არც ისეთი უმნიშვნელო მოწინააღმდეგეა, როგორც ზოგიერთს ეგონა. მეორეს მხრივ კი ის ფასი, რომელსაც ჰპირდებოდნენ ის წარმომადგენლები დახმარებისთვის, არც ესეთი მცირეა, როგორც ამბობდნენ. ახლა, როდესაც ვატყვება იშლება, ყველას ესმის, რომ სარევოლუციო აღფრთოვანებით გამოწვეულმა გაერთიანებამ ვერ მოახერხა თანდათან საორგანიზაციო მოქმედების მაგიერობა, იმ მოქმედების, რომლისთვისაც საჭიროა პრესის, კრებების, კავშირების თავისუფლება და საზოგადოდ მუშათა მოძრაობის ლეკალურ კლასპორტი ჩაგდება. მაგრამ სოციალდემოკრატებმა ყველა ეს მოსაზრება უარპყვეს, მათ გადაწყვიტეს, ჩვენ ბრძოლისთვის საკმარისი ძალდონე შეგვწყვეს, რომ ბიუროკრატისათან ერთად ბურჟუაზია და დავამარცხოთო. გაზვებში და მიტინგებზე „ლიბერალებს“ სასტიკი ბრძოლა გამოუცხადეს, რვა საათიან სამუშაო დღის შემოდებით მიიტანეს იერიში მსხვილ ბურჟუაზიაზე, წერილი ბურჟუაზია დააშინეს შეიარაღებულ აჯანყებით, დაუსრულებელ გაფიცვებით, და მოსალოდნელ ეკონომიურ განადგურების შიშით. ამის ნაყოფი ყველამ იცის. ამ ნაყოფის შესახებ ლაპარაკიც კი გულს უკლავს ადამიანს, მაგრამ მისი გადაფურჩეჩება არ შეიძლება. ეს ნაყოფი — დამარცხება, განადგურება...

მთელი მოძრაობა საზოგადოდ „შეგნებას“ მოკლებული გამოდგა. თუმცა ახლა მოძრაობაში მონაწილეობას იღებდნენ სოციალდემოკრატები და პროლეტარიატი, ეს მოძრაობა მანაც ისევე უწინდელ მოძრაობებს ჰგავდა, — აქაც „შეუგნებელ უმეტესობის სათავეში მოქმედებდა შეგნებული უმცირესობა“. ამნაირ მოძრაობის ხასიათი შესანიშნავად აქვს დახასიათებული თვით ენგლისს-

„პირველივე შესამჩნევ გამარჯვების შემდეგ გამარჯვებულთა ბანაკში განხეთქილება იწყებოდა. ერთი ნაწილი კმაყოფილდებოდა ახლად მოპოვებულ უფლებებით, მეორე ნახევარი კი ბრძოლის გაგრძობას არჩევდა, ახალ მოთხოვნილებებით გამოდიოდა, რომელიც ნამდვილად ან გარეგნად მაინც ეთანხმებოდა ხალხის საჭიროებას. ზოგიერთ შემთხვევაში ეს ახალი მოთხოვნილება ცოფილა შესრულებული, მაგრამ ხშირად მათი შესრულება დროებითი რჩებოდა. ზომიერი პარტია ისევ იმარჯვებდა, და უკანასკნელ გამარჯვების ნაყოფი საესებით ან ზოგიერთ ნაწილში ისპობოდა. დამარცხებულები იწყებდნენ ყვირილს, ღალატიაო, და თავიანთ დამარცხებას რამე შემთხვევით ხსნიდნენ. ნამდვილად კი პირველ გამარჯვების ნაყოფი მხოლოდ მეორე გამარჯვების შემდეგ გამაგრებულა, უფრო რადიკალა პარტიის გამარჯვებით. ამის შემდეგ რადიკალები და მათი გამარჯვებაც ჰქრებოდნენ და ადგილს ზომიერ პარტიებს უთმობდნენ.“

ეს სიტყვები ენგელსმა ცხრა წლის წინეთ დასწერა, მაგრამ კითხულობ მათ და გგონია, თითქო მას რუსეთის ახლანდელი მდგომარეობა აეწეროს და თითქო იგი ამ სიტყვებით იმას ამბობდეს, უკანასკნელი მოძრაობა „წესიერების მომხრეთა“ სასარგებლო გახდებო.

გრძნობაზე დამყარებულმა მოძრაობამ შეგნებულ მოძრაობას უნდა დაუთმოს ადგილი. პროლეტარიატი ცალკე მო-

ლიტიკურ პარტიის სახით უნდა შეერთდეს და ამნაირ პარტიად, ჩემის აზრით უნდა იყოს სოციალ-დემოკრატია, თუ იგი ბოლოს მანც ნამდვილ ტაქტიკას მიაგნებს. მთავარი მეცადინეობა უნდა მოხმარდეს მუშების შეერთებას, პროფესიონალურ კავშირების მოწყობას. მაგრამ ეს შეკავშირება უნდა იყოს მტკიცე, შეურყეველი, და არა შემთხვევითი, განზრახული ერთ რომელიმე პოლიტიკურ შეტაკებისთვის.

პროლეტარიატის დიქტატურაზე ფიქრიც კი ჯერ ჯერობით სრულებით უნდა დასტოვოს ადამიანმა. ამ დიქტატურაზე ლაპარაკი შესაძლებელი შეიქმნება მხოლოდ მაშინ, როდესაც უკვე დამყარდება სახელმწიფოში ნამდვილი საკონსტიტუციო და საპარლამენტო წესწყობილება, და თვით მაშინაც ამ დიქტატურას ბლანკისტურ შეთქმულების ხასიათი არ მიეცემა. იგი იქმნება მხოლოდ პროლეტარიატისაგან სახელმწიფო მართვა გამგეობის საქმეში გარეგნის უკანასკნელი 'შედევნი. იგი მხოლოდ ცოცხის უკანასკნელი გასმა იქმნება.

ამ ჟამად კი პროლეტარიატის, როგორც სხვა ოპოზიციონურ ჯგუფების პოლიტიკური მოქმედება უნდა იყოს მართული სახელმწიფო სათათბიროსკენ. თვით სათათბიროში ბრძოლა, სათათბიროზე გარედანაც გავლენა — იცის არის ჩვენი უმთავრესი საზრუნველი ამ ჟამად. ამიტომ მუაგრობის მეცადინეობის მიუხედავად უნდა მივიღოთ მონაწილეობა საარჩევნო აგიტაციაში, ამრჩევთა და წარმომადგენელთა არჩევის საქმეში. პროლეტარიატს თავისიანების არჩევა თუ შეუძლია, უნდა ეცადოს იმათი არჩევა. ასეთი შედეგი თუ მათთვის საეჭვო არის, არ უნდა შეუშინდეს ნამდვილ კონსტიტუციონალურ პარტიებთან შეკავშირებას.

ადვილი შესაძლებელია, რომ ნამდვილი კონსტიტუციონალური ელემენტები სახელმწიფო სათათბიროში მხოლოდ უმცირესობას წარმოადგენენ. მაგრამ მათ სიტყვას შესამჩნევად მეტი მნიშვნელობა მიენიჭება, თუ ხალხი სათათბიროს გარედან მათ მხარს მისცემს და ვამაგრებს. პროლეტარიატმა და გლეხობამაც უნდა შეიგნონ, თუ რა მნიშვნელობა ექმნება მათთვის ამ მოქმედებას და უნდა შეუწყონ ხელი სათათბიროს ოპოზიციას. ეს ხელის შეწყობა არ ნიშნავს საკუთარ იდეალების უარის ყოფას, საკუთარ პროგრამაზე ხელის აღებას. როგორც კი შემოვა მკვიდრად სახელმწიფოში საკონსტიტუციო გარანტიები, ყოველი პოლიტიკური პარტია დაიბრუნებს მოქმედების სრულ თავისუფლებას. (პოლ. ზეველა, №10)

თანამედროვე ვითარება.

2.

რაც მეტი დრო გადის, რუსეთის სარევოლუციო მოძრაობას თან და თან მეტი სისასტიკე და სისხლის დგრა მოსდევს, და ვერაინ იტყვის, როდის დასრულდება ეს საშინაო ომი, რომელმაც ამდენ უდანაშაულო ადამიანის სიცოცხლე იმსხვერპლა.

ორი მოწინააღმდეგე ძალა რუსეთში ერთმანეთს დაუპირდაპირდა. მთავრობამ დროზედ ვერ შეამჩნია წინეთ ყოველთვის მორჩილ და დაქვეითებულ ხალხის გამოფხზოლება და მის ახალ მოთხოვნებთან დაკმაყოფილება ვერ მოახერხა. ხალხი, ამის გამო გულ გატეხილი, თვითონ შეუდგა ცხოვრების გარდაქმნას, — მის მისწრაფებას მიზნად დაედო განთავისუფლება იმ ბორკილებისგან, რომელიც ჰპოჭავდა მის

გონებრივ და ეკონომიურ განვითარებას. განმათავისუფლებელი მოძრაობა, ჯერ სუსტი და გაუბედავი, თან და თან გაიზარდა და გაძლიერდა, მასთან ერთად გაძლიერდა ძველ წყობილების მომხრეთა წინააღმდეგობაც, ძველის და ახლის მომხრეთა შორის განხეთქილება დან და თან იზრდებოდა და აშკარა ბრძოლის სახეს იღებდა.

ამ ბრძოლის, ნამდვილ შინაურ ბრძოლის დროს, ორივე მოწინააღმდეგე ძალის მტრულ მოქმედებას ხშირად ემჩნეოდა დიდი სისასტიკე და შეუბრალებლობა. ბრძოლის იარაღად ერთის მხრივ თუ იყო დიტუსალება, გადასახლება და სასამართლოში მიცემა, ხშირად სიკვდილით დასჯაც, მეორეს მხრივაც რევოლუციის ტყვეს და ყუმბარას აა ერთი, სარევოლუციო მოძრაობის მოწინააღმდეგე მოუკლავს. ერთის მხრივ მოქმედობდნენ თოფ-ზარბანტებით შეიარაღებული ჯარის კაცები, მეორეს მხრივ კი ე. წ. მებრძოლი რაზმები...

ჩვენ ყველას გვახსოვს, როგორ აშფოთებდა და აღელვებდა საზოგადოებას პირველში ყოველივე ადამიანის დიტუსალება, მით უფრო სიკვდილი, — სულ ერთია, რომელ ბანაკის მომხრე ისჯებოდა ან კვდებოდა. აშფოთებდა ძალმომრეობა, ამბობდნენ, რომ კერძო ადამიანის სიკვდილს არ შეუძლია შესცვალოს ისტორიის მსვლელობა, და რომ ამიტომ მისი მოკვლა არაფრით გასამართლებელი არ არის...

მაგრამ ამ აღშფოთებას მებრძოლი მოწინააღმდეგენი არავითარ ყურადღებას არ აქცევდნენ და თითქო ერთმანეთს ეჯიბრებოდნენ სისასტიკით და შეუბრალებლობით.

დღეს შინაური ბრძოლა ჯერ დასრულებული არ არის, მაგრამ მანც თამამად შეგვიძლიან ვთქვათ, რომ ამ შეჯიბრებაში გამარჯვებული ისევ ძველ წყობილების მომხრენი არიან. მათ ხელში ხიშტი, ტყვია და ხმალი მუსრს ავლებს რუსეთს. რევოლუციონერებს თუ ათობით მოუკლავს ძველი წყობილების მომხრენი და უმეტეს ნაწილად თუ ისეთი ადამიანი მოუკლავთ, რომელიც მათის, აზრით, დანაშაულები, როგორც განმათავისუფლებელ მოძრაობის ხელის შემშლელი, ძველ წყობილების მომხრენი, რევოლუციონერებით გამოჯავრებულები, განურჩევლად ჰკლავენ ბრაღინასა და უბრალოს, გარეშე ხალხში ათასგვარ ძალმომრეობას სჩადიან, ასობით და ათასობით ხოცავენ, ატუსაღებენ და ანადგურებენ ყველას, ვინც გზაში გადაეფეთება შემთხვევით. სამოცდაათი ათასზე მეტი პოლიტიკური ტუსალი ციხეებში დამწყვდევულია, ბევრად ამაზე მეტია გადასახლებული და სამსახურიდან დათხოვნილ დღიურ ლუკმა პურს მოკლებული, სსამართლოში საქმის განურჩევლად რომელიმე აგიტრის ან ჟანდარმის გადაწყვეტილებით დახვრტილი, გაძარცული, გაუპატიურებული, დასახიჩრებული და გაღაბული... და საშინელება ის არის, რომ „მსაჯულთა“ სისასტიკე უმეტეს ნაწილად სულ უდანაშაულო ხალხს ხვდება, იმათ, ვინც სრულებით არავითარ აქტიურ მონაწილეობას არ იღებდა უკანასკნელი დროს მოძრაობაში სისასტიკეს საზღვარი აღარ აქვს: ერთი დენერალი ხალხს მთელი დღეობით აჩოქინებს სუსხიან დღეს თოვლში, მეორე ალახვინებს „ურჩებს“, მესამე აცხადებს, „ერთი რამე თუ არ დასრულეთ ჩემი ნაბრძანები, მთელ სოფელს გადავწვავ და გავანადგურებო“, პოლონეთში ერთმა დენერალმა ისიც ბრძანა, ვისმე იარალი თუ აღმოაჩნდა, სიკვდილით დაეჯიო... გახშირდა სიკვდილით დასჯა. სჯიან დახვრტით და ჩამოხრობით პოლიციელის მოკვლის განზრახვისთვისაც, სჯიან სიკვდილით, თუმცა სიკვდილით დასჯა შარშან, თითქო, მოსპობილადაც იყო გამოცხადებული მთა-

ვრობისაგან. ამ ოფიციალურ სისასტიკეს არა ოფიციალურიც მოჰყვება, — მს ბრძანებათა აღმასრულებელნი სწაიან, და ტუსაღებულებს ლახვენ და გზაშივე ჰკლავენ, მერმე ამბობენ, გაქცევა დააპირო, ქალებს ნამუსსა ხდიან, წაქცეულს და ტყვიით დაჭრილ ადამიანს ქუსლებით ეფეხვენ, ქუსლით იარას უჯიჯვიან, დატუსაღებულ ქალს სცემენ და თან უბძანებენ: მაკოცე, მომეხვიეო, ან დასციინან, — ძროხასავით რატომ ბღავიო. სისხლი უშრება ადამიანს, მისი თავი საშუალო საუკუნოებში, ან ბარბაროსთა ქვეყანაში ჰგონია, როდესაც ყველა ამ საშინელ სისასტიკის გულშემზარავ ამბებს კითხულობს... და ჰგონობს ყველა, რომ არ შეიძლება ყველა ამ ამბებმა უმნიშვნელოდ ჩაიაროს და ხალხის მხრივ შურის ძიების ძლიერი გრძნობა არ გამოიწვიოს..

რას ფიქრობენ ამ უსარგებლო და უმიზნო სისასტიკის ჩამდენნი? სისხლის შეხედვა ათრობს ადამიანს, განურჩეველი სისასტიკე ხალხში თავის დაცვის გრძნობას აღვიძებს და მომავალში კიდევ ზედ მეტ სისასტიკისთვის ნიადავს ამზადებს. სიბრალოლი ავიწყდება ხალხს, იგი თან და თან ერევა იმ აზრს, რომ მშვიდობიანი ბრძოლა არ შეიძლება, რომ მხოლოდ სისხლია საქმის გადამწყვეტი, მხოლოდ მუშტი, მჭრელი ხმალი და ტყვია. კულტურული ბრძოლა ადგილს უთმობს ტყვიას და ხმალსა და იქ, სადაც ერთი მოწინააღმდეგე გვერდს უხვევს კულტურულ ბრძოლას და ძალას მიმართავს, ამით იგი თავის მოწინააღმდეგესაც აიძულებს ამავე საშუალებას მიმართოს და, სისხლის ღვრას შეჩვეული, სისასტიკეში გამოწვრთნილი საზოგადოება ამას არ გაიკვირვებს, — ასეთი ბრძოლა მისხნის მისაღწევად და ახალ, სასურველ წყობილების დასამყარებლად მას არ აღაშფოთებს, პირიქით ბრძოლის ერთად ერთ მისაღებ სახედ მოეჩვენება... და ვინ მოახერხებს ამის შედეგი ეხლავე მოსთვალოს?..

ზედ მეტი სისასტიკე და დასჯაში ბრალიანისა და უბრალოსი განურჩევლობა მხოლოდ ახალ სისხლის ღვრის მიზეზად ხდება და ამიტომ ყოველი გონიერი ადამიანი, რომელსაც აწუხებს ქვეყნის უბედურება, იმის დანახვაზე, რაც ეხლა რუსეთის სხვა და სხვა კუთხეში ხდება, ძალა უნებურად შესძახებს იმათ, ვინც ხალხის სისხლსა ღვრის:

— გონს მოდიოთ!...

სკუპარა.

შ ი მ რ ი ს შ ი მ ი ნ ი

4 თებერვალს სრული 50 წელიწადი შესრულდა მას აქეთ, რაც გარდაიცვალა მეცხრამეტე საუკუნეს ერთი უდიდესი მგოსანი, ჰენრიხ ჰენიე. ბაირონს შემდეგ არც ერთ სხვა მგოსანს არ ჰყოლია იმდენი მამდევარი, მაქებარი და მძაგებელი, რამდენიც ჰყავდა ჰენიეს. ახლაც კიდევ მას ჰბძავენ, აძაგებენ და აქებენ. ასედაც უნდა ყოფილიყო, რადგანაც ეს დიადი, ენა მხვილი და დამკინივი, მაგრამ ამასთან ერთად ნაზი და მოსიყვარულე მგოსანი ძალაუნებურად მოეწონება ყველას, ვისაც კი მისი ნაწერი წაუეითხავს როდისმე. თავის თავს ჰენიე უძახდა „სული წმინდისა რაინდს“, მაგრამ მისმა კრიტიკოსებმა მასში რამოდენიმე სული აღმოაჩინეს, ყველა გაურკვეველი და მიმზიდველი.

დაბადებით ჰენიე ებრაელი იყო და, თუმცა შემდეგ ქრისტიანობა მიიღო და ყოველ საშუალებას ხმარობდა, რომ ებრაელს არაფრით არ დამგვანებოდა, მაგრამ მაინც ებრალობა მას შერჩა და აშკარად ეტყობა ყველა მის ნაწერს,

რომელიც ვალექილი არ არის. გერმანულად ჩაფიქვნილი ჰენიე თავის ენით, აზრებით, რწმენით და მოღვაწეობით უნდა იყოს ფრანგულიც ბევრი რამ იყო, რომელიც ბავშვობითვე შეითვისა და შემდეგ განივითარა პარიზში, სადაც მან 25 წელიწადს იცხოვრა და სადაც შემდეგ გარდაიცვალა. ამასთან ძველ ბერძნების ხასიათიც ემჩნეოდა მას და პანთეისტ კერპთაყვანისმცემლის ზოგიერთი თვისებაც.

ასეთი რთული ხასიათი, რომელშიაც მაღალკაცობრიულიც ბევრი რამ იყო, ადვილი გამოსაცნობი არ არის. მასში ძალა უნებურად იქმნება ბევრი წინააღმდეგობა და ჰენიეც სწორედ ასეთი იყო. მას ხასიათის სიმტიკე აკლდა, მას არ ჰქონია გარკვეული შეხედულება, თითქმის ერთი გარკვეული მიმართულებაც აკლდა.

ასეთი მწერალი გერმანელებს, რასაკვირველია, არ მოეწონებოდა, რადგანაც გერმანელები ჯერ იმას გეკითხებიან, საითკენ მიისწრაფები ან რა მიზანი გაქვს დასახულიო, ასეთ კითხვებზე ჰენიე გადაჭრილ პასუხს არ იძლეოდა, ხშირად იცვლიდა აზრებს, — ხან ნაპოლეონის თავყანისმცემელი იყო, ხან კიდევ რევოლუციონერობას იწყებდა, ხან არისტოკრატად გამოდიოდა, თანასწორად თავყანსა სცემდა ლუთერს და ვოლტერს, ხან ცრემლებს ღვრიდა გერმანიისთვის, ხან კიდევ მისვე ცილსა სწამებდა, — ერთის სიტყვით დაუდგრომელი და სიმტიკეც მოკლებული იყო ყოველთვის.

მაგრამ ჰენრიხ ჰენიეში ჩვენ მგოსანი უნდა განვაშოროთ პოლიტიკურ მწერალს და მაშინ ძალა-უნებურად აღვიარებთ, რომ იგი, როგორც მგოსანი, ჯერ კიდევ მრავალ საუკუნეთა განმავლობაში იცოცხლებს, — თუმცა, როგორც ისტორიკოსი და პოლიტიკური მწერალი იგი. უკვე კვდარია.

ჰენიე გერმანიაში გიოტეს შემდეგ უდიდეს ლირიკოსად უნდა ჩაითვალოს. არც რიუკერტი, ულანდი და არც პლატენი მას ვერ შეედრებიან თავის გატაცებით, მხატვრულის ნიჭით და გრძობიერებით. მის პატარი ლექსებს სახალხო ლექსების ელფერი ადევს, სიმარტივის გამო ეს ლექსები გავრცელდნენ ხალხში. მართალია, რომ შინაარსით ამ ლექსებს მრავალფეროვნება აკლია, მაგრამ მათში გამოხატულია ის გრძობები, რომელიც ყველას უღვივის გულში. მისმა წიგნმა, „სიმღერათა კრებულმა“, მოკლე ხანში დიდი სახელი გაუთქვა, ზოგი ლექსი სასიმღერო ლექსად შეიქმნა, ყველა ენაზე დაიწყეს მათი გადათარგმნა... ამ ლექსებში უმთავრესი ადგილი უჭირავს სიყვარულს, და ყველაში მგოსანი თავისებურის ენამახვილობით ასწერს ამ გრძობას. თვით ამ კრებულში ჰენიე სატირიულს ნიქსაც იჩენს, თუმცა იმდენად არა, როგორც შემდეგი დროს ნაწერებში. აქ ჰენიე ჯერ კიდევ „გერმანელი ბულბული არის, რომელმაც ბუდე მოიწყო ვოლტერის თმებში.“

ამ კრებულის შემდეგ ჰენიემ კიდევ მეორე კრებული გამოსცა, მაგრამ ამ ახალ ლექსებში მან ვეღარ მოახერხა ისეთისავე გულწრფელობით გადაეცა თავისი გრძობიანი, როგორც პირველ კრებულში. მისი დაცინვა აქ სინაზეს მოკლებულია მან ვერ მოახერხა ახალგაზღვრი გრძობები ხელმოკრე აეწერა: მხოლოდ გაზაფხულის ყვავილებს ემჩნევა სინაზე.

გრძობის აწერის შემდეგ ჰენიემ პოლიტიკურ ირონიას მოჰკიდა ხელი და აქ მისმა ენამახვილობამ, თავისი ნამდვილი ძალა გამოიჩინა; მისი გაბედულება, მისი სატირული ნიჭი, მისი მხნეობა ელვასავით სჭრიდა და ლახვარივით ეცემოდა მოწინააღმდეგეთ. „გერმანია“, „ატტა ტროლ“ და „თანამედროვე ლექსები“ სიცოცხლეს და ახალგაზღვრ მხნეობას

პვერიდა ყველას. სამართლიანობა მოითხოვს აღვნიშნოთ, რომ მან დიდად შეუწყო ხელი ლიბერალიზმის განვითარებას. მაგრამ მას გარკვეული პოლიტიკური რწმენა არ ჰქონდა, მისი აზრი ყოველთვის იყო დამოკიდებული წუთიერ შთაბეჭდილებაზე, — მხოლოდ ერთ რამეში იგი უცვლელი იყო და შეუტყვევლი, — ეს არის მისი სიძულვილი პრუსიისადმი. ამასთან მას ნათლად წარმოადგენილი არ ჰქონდა გერმანიის გაერთიანების საჭიროება და ეს გაერთიანება სისულელედ მიიჩნადა. მაგრამ მისი პოლიტიკური შეხედულება სხვა კითხვებშიაც შემცდარი გამოდგა და ამიტომ მის პოლიტიკურ ნაწერებს ამ ჟამად მხოლოდ ისტორიული მნიშვნელობა აქვს, და მათ ახლაც თუ კითხულობენ, მხოლოდ იმისთვის, რომ დასტუბენ დამწერის ენა მახვილობით.

ენა მახვილობა ჰეინესი უძლიერესი იარაღი იყო და იგი მის ყველა ნაწერს ეტყობა. ყოველი მისგან აწერილი სურათი რამე სიმახვილით თავდება. ყველა მის ნაწერებში, ლექსებში, მოგზაურობის აწერაში, პარიზიდან გამოგზავნილ წერილებში თვით იქაცკი, სადაც სიღინჯე უნდა, მისი ხუმრობა და ენამახვილობა მაინც თავს იჩენს. მას მოწყენილება არ შეუძლია, მისი გრძობიერი ღმობრავი ქუა ვერ იტანდა დამშვიდებას, მოწყენილობას, — ხშირ დ ცრემლ მორეულიც ისეთ ნაკვესებს ისროდა, რომ მკითხველი, ძალა უნებურად, სიცილს იწყებს მათ წაკითხვაზე. მისი დამცინავი კილო განსაკუთრებულ ძილას იჩენს ლექსში: „თევზის მოვაჭრესი ხომალდი“. იშვიათად შეხვდება ადამიანს სხვა ლექსი, რომელშიაც ასე მკვახედ ყოფილიყოს აწერილი ვაჭრების ადვირ ახსნილი გაუმადრობა.

დიდ თხზულებებისთვის ჰეინესს სიღინჯე აკლდა, მას პოემების დაწერა არასოდეს არ შესძლებია. მისი „ალმანზორი“ და „რადკლიფი“ ყოველივე დრამატის მოკლებული სალორიკო პოემებია. აღმოსავლეთის მცხოვრებთათვის ჰეინესს ლექსებს განსაკუთრებული მიმზიდველობა აქვს მის მხატვრულ ნიჭს და ბუნების აწერილობას. მან ძველ სპარსეთის აწერაც მოინდომა თავის ლექსში. რომელსაც „ფირდუსი“ დაარქვა, და რომელშიაც ისეთის სისწორით არის აწერილი აღმოსავლეთის ცხოვრება, თითქო ჰეინე მას დაახლოვებით იცნობდეს.

ახლა უკვე 50 წელიწადია გასული მას შემდეგ, რაც ჰეინე გარდაიცვალა. ყველა ხალხის ენაზე გადათარგმნილია მისი ლექსები და პროზა და ყველა ენაზე გამოცემულია წიგნები ჰეინესს მწერლობის დასახსიათებლად; სამხურ ენაზედაც გადათარგმნილია ჰეინესი თითქმის ყველა ნაწარმოები, — მხოლოდ ქართულ ენაზე ჰეინესს ლექსები სრულად გადათარგმნილი არ არის... მაგრამ ქართულად ხომ თითქმის არც ერთი ევროპის გამოჩენილი თხზულება არ არსებობს და, მართლაც, ქართველები, საუბედუროდ, არც კი ცდილობენ თავიანთი მწერლობა გაამდიდრონ სხვა ენებიდან ნათარგმნით.

ა რ ტ უ რ ლ ე ი ს ტ ი

ს ა ხ ე ლ მ შ ი რ ღ და ზ ლ მ ვ ა მ უ მ ბ ი ს ა გ რ მ ა ნ ი ა შ ი

წასულ საუკუნის მეოთხედი წლებში გერმანიის მთავრობას სახელგადად დარწმუნდა და შეიგნა, რომ მხოლოდ რეპრესიებითა და ძალით სიცოცხლე დემოკრატიკითან ვერას გახდება. საჭირო იყო მუშათა ცხოვრებაში აქტიურობა ჩარევა და მათი მდგომარეობის გაუმჯობესება. 1881 წ. 17 ნოემბერს მთავრობამ პირველი ნაბიჯი გადასდგა მუშებისკენ, მას მოჰყვა მეორე, მესამე და მას აქეთ მუშათა შესახებ კანონმდებლობა პროგრესიულად ვითარდება. 1883 წ.

შემოიღეს სავალდებულო დაზღვევა ავადმყოფობის დროს, 1884 წ. გამოიცა კანონი დაზღვევის უბედურ შემთხვევების დროს და 1887 წ. გამოვიდა უკანასკნელი კანონი დაზღვევის დასრულების და მუშაობის შეუძლებლობის დროს.

მუშათა დაზღვევა სამ ნაწილად იყოფა: 1) დაზღვევა ავადმყოფობისა, 2) დაზღვევა უბედურ შემთხვევისა და 3) დაზღვევა სიბერისა და შრომის ნიჭის დაკარგვისა (ინვალიდობისა). გერმანიაში დაზღვევა ეხება მრავალ სხვა და სხვა ნაირ ხელაობის მუშას. კერძოდ ავადმყოფობის დაზღვევა ეხება შედეგ დაწესებულებებში მამუშავეს: სამრეწველოს, სამთოს, სხედასნის, სავაჭროს, სსოფლო მეუწეობის ზოგ ადგას; ხედასნებისა, ტენიკოსებისა, ნაქრებისა და კანტონშიკების დაზღვევა მხოლოდ იმ შემთხვევაში შეიძლება, თუ ისინი წელიწადში 2000 მარკაზე*) ნაკლებს იღებენ. ზემოხსენებულთა გარდა დაზღვეულ არიან სამთო მადნებისა, ფაბრიკების, სავაჭრო დაწესებულებების, რკინის გზებისა, ვერცხების, ფასტისა და ტელეგრაფის მონამსახურები.

უბედურ შემთხვევების დაზღვევა უფრო მეტ მუშას შეეხება. დაზღვეული არიან: სსოფთო ხელაობის მუშები და მსახურნი (ქვის სიმუშაის, ღურჯაბი, მჭედლები, და სხვა), ძეგტლები, ფასტ-ტელეგრაფში მამუშაენი, სმხედრო და საზღვაო სამმართველებისა, შინაბუბუ მამუშაენი და სხვა. ვინც წელიწადში 5000 მარკაზე მეტს იღებს, იმის დაზღვევა არ შეიძლება.

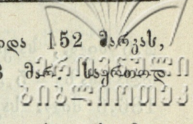
სიბერის დაზღვევა შეეხება ყველა მუშას და მსახურს (16 წლის შემდეგ), ვინც კი 2000 მარკაზე ნაკლებს იღებს წელიწადში.

ავადმყოფობის დაზღვევა მინდობილი აქვს 22,770 სავალდემყოფის კასსს. უბედურ შემთხვევების დაზღვევა მინდობილი აქვს პროფესიონალურ ამსახვაბებს. მთელი გერმანია განაწილებულია 114 პროფესიონალურ სამსახვაოდ. გარდა ამისა დაარსებულია 480 სახელმწიფო და კომუნალური დამზღვევა დაწესებულება. სიბერისა და ინვალიდობის დაზღვევა მინდობილი აქვს 31 დამზღვევ ოფისს და მთელი გერმანიად მდენ ოფიად არის გაყოფილი. მმართველობა და გამკება დამზღვევ დაწესებულებისა შემდეგ პრინციპსა დამყარებულია: გამკებას საქმისა მათ ხელშია, ვინც გადასახადს იხდას. რადგან სავალდემყოფ კასებში მთელ შემოსავლის 2/3 შეაქვს მუშას, ხოლო 1/3 მუშის დამქირავებელს, ამიტომ გამკებას 2/3-სდ მუშები ირჩევენ, ხოლო 1/3 ადები, პროფესიონალური ამსახვაბები სხვა ნაირად არის მოწყობილი რადგან უბედურ შემთხვევების დასაზღვევი ხარჯები მარტო წარმოების მატრონთ აქეთ განიით დაკისრებული, ამიტომ გამკებას მარტო იმათ ხელშია. სიბერის და ინვალიდობის დამზღვევ დაწესებულების გამკებას მუშები და ადები თანასწორად ირჩევენ.

ესხა განხობ, რამდენს და რეგორ უნდას სახელმწიფო დასავებულ და დაბერებულ მუშას, ერთხანად თუ უფველწიფორ რენტიით.

თუ მუშა იმდენად დასავდა, რომ მას შრომა აღარ შეუძლიან, მას ეძლევა წლიურ ქიჯის 2/3. მაგრამ თუ ისე დასახინდა, წრომ მას მოვლა ექირეება, მაშინ მას იმდენი ეძლევა, რამდენსაც ის წელიწადში იღებდა. თუ გრდაიცვალა, დასაფლავებისთვის მის ქირისუფადს ეძლევა არა ნაკლებ 50 მარკისა. ქერივი იღებს გარდაცვალებულის ჯამაგირის არა უმეტეს 60%-ისა. თუ ქერივი გათხოვდა, ერთმახად იღებს გარდაცვალებულის წლიურ ჯამაგირის 60%-ს. ინვალიდობის დროს თუ მუშის სიმუშაო ძალა ჩვეულებრივის 1/3-ზე ნაკლებს შეადგენს, 26 კვირის შემდეგ ეძლევა სანავალიდო რენტა, რომელიც სამ ნაწილისაგან შესდგება; მუშები ხუთ ხარისხად არიან დაყოფილნი და 60-დან 100 მარკამდე იღებენ.

*) გერმანული მარკა უდრის ცხრა შაურს (45 კაბ.).

მაქიმში ინვალიდის რენტის წელიწადში უდრის 450—500 მარკას და ერთდროულად დასმარებას 50 მარკამდე. სიბერის დროს (70 წლ.) მუშა იღებს 110-დან 230 მარკამდე წლიურად უოკელ-წლიური დასაზღვევი გადასახადი მუშის მხრით საშუალოდ უდრის იმის ჯამაგირის 3—4⁰/₁₀-ს. მრეწველები და საზოგადოდ მუშათა დამპირებულები 1/2⁰/₁₀-ით მეტს იხდის მუშებზე. აი მაგალითი: 1885—1902 წლებში კრუზინის ქარხნებში მუშების დაზღვევაზე 8 მილიონ მარკაზე მეტი დახარჯეს, მუშებმა კი თავიანთ ჯიბიდან 7 მილიონი და 300 ათასი მარკა შეიტანეს. 1902 წელს ამ ქარხნებში ჯამაგირად 31,353,526 მარკა მისცეს მუშებს და 588,520 მარკა დასაზღვევი კასებში შეიტანეს, მუშებმა კი ამავე კასებში შეიტანეს 613,842 მარკა. სურთ დასაზღვევი ხარჯი ამ ქარხნების უდრის მუშების ქირის 2,7⁰/₁₀—3⁰/₁₀-ს. მეორე მაგალითი: 1892 წელს სახელმწიფო ვერცხვებზე მუშებმა მიიღეს 18,636,980 მარკა. ვერცხვების დასაზღვევი ხარჯი ამავე წელს უდრდა 621,223 მარკას, ე. ი. 3,3⁰/₁₀-ს. საშუალოდ მრეწველობა მუშათა დაზღვევაზე იხდის 3—4⁰/₁₀-ს სურთ საშუალო ქირისას. მაგრამ ამოღება ხარჯში გერმანიის მრეწველობის განვითარებაზე არავითარცა გავლენა არ იქონია. შეერთებულ შტატებს გარდა უკანასკნელ ხანებში არც ერთ სახელმწიფოთს არ წაუწევია წინ მრეწველობას ისე სწრაფად, როგორც გერმანიამ. მიუხედავად ზემოხსენებულ ხარჯებისა, საშუალო ქირად სწრაფად მატულობს. სავალდებულო ხარჯებს გარდა გერმანელი კაპიტალისტები გუფუხვობასაც იხეიან და დამზღვევი კასებს კარგა ბლემი თუღს სწორავენ. 1898 წლიდან 1902 წლამდის კაპიტალისტებმა დამზღვევი კასებს შესწირეს 291 მილიონი, ხოლო მარტო 1902 წელს—83 მილიონი.

აღნიშნულ რამდენიმე საინტერესო ციფრით, რომელიც დაზღვევის სარგებლობას გვიჩვენებს. ავიდეთ 1901—1902 წლამდე სახრთადრიცხვა. საავადმყოფო კასებში მუშებმა შეიტანეს 130,783,968 მარკა, ზატონებმა—58,624,886 მარკა. დაზღვეულთა სასარგებლოდ ზატონებმა გადაიხდეს 125,663,313 მარკა საინვალიდო კასებში შეიტანეს 69,492,890 მარკა. ამ კასებში მუშებმაც დასაზღვევით იმდენივე შეიტანეს. გარდა ამისა სახელმწიფოთმ ინვალიდთა და მოხუცთა ფონდის კასებში შეიტანეს 37,849,694 მარკა (1903 წელს სახელმწიფოთმ გადაიხდა 42 მილიონი). სურთოდ მუშებს გადაუხდათ 200 მილიონი, ზატონებს კი 254 მილიონი. დამზღვევი დაწესებულებათა სურთოდ შემოსავალი ამ წელს უდრდა 562,4 მილიონ მარკას. აქედან საავადმყოფო კასებში მიიღეს 200,3 მილიონი, დაზღვეულთა—141,4 მილიონი საინვალიდოთ—210,6 მილ. აქედან მუშებს და მქირავებლებს გადაუხდათ 45⁰/₁₀, მუშებს—37,64⁰/₁₀, სახელმწიფოთს—64,2⁰/₁₀. ამავე წელს საავადმყოფო კასებს მუშებისთვის მიუღიათ დასმარებად 195,5 მილიონი მარკა, დახარჯენ კასებს—192,2 მილ., სულ—387,7 მილიონი. როგორც ხედავთ, მუშებს ერთი წლის განმავლობაში უკანვე მიუღიათ 400 მილიონამდე, რაც დღეში 1 მილიონზე მეტს შეადგენს.

1901 წელს ავად კამხდარა 3 983,898 მუშა. საავადმყოფო კასებში ამ წელს სურთოდ 72,446,146 დღის თანხარი საშუალო ქირა გადაუხდეს მუშებს. ამავე წელს 653,821 კაცმა მიიღო დაზღვევის რენტა. 1902 წელს ამ რიცხვს მოემატა 117,336 დაზღვეული. 1901 წელს საინვალიდო რენტა ეძლეოდა 486,945 კაცს, ხოლო 1902 წელს ამ რიცხვს მოემატა კიდევ 142,750 კაცი. 1901 წელს რენტა ეძლეოდა აგრეთვე 179,450 მოხუცებულს, 1902 წელს კი მოხუცებულთა რიცხვს მოემატა 12,885 კაცი. თითო კაცის ავადმყოფობა საშუალოდ დაჟდა 46 მარკა, თითო დღე—2,53 მარკა, თითო დამზღვეულ კაცის წამლობა დაჟდა საშუალოდ 148 მარკა, დაზღვეულთა ოჯახის დასმარება—41 მარკა.

დაზღვეულის წლიური რენტა საშუალოდ უდრდა 152 მარკას, ინვალიდის რენტა—150, მოხუცისა კი—153 მარკას. 1902 წელს რენტა ეძლეოდა 1,593,187 კაცს. დაზღვევის ისტორიის განმავლობადა ისევ სტატისტიკას მივმართოთ. 1885 წელს, როდესაც გერმანიაში 46,707,000 მცხოვრები იყო, დაზღვეულ იქნა ავადმყოფობისაგან 4,670,959 კაცი (3,882,156 მამაკაცი და 788,803 დედაკაცი), უბედურ შემთხვევისაგან დასაზღვეეს 3,251,000 კაცი. ხუთი წლის შემდეგ, ე. ი. 1890 წელს, მცხოვრებთა რიცხვი 49,241,000-ის ავიდა, ხოლო ავადმყოფობისაგან დაზღვეულთა რიცხვში მიადწია 7,018,403-ს, დაზღვევისაგან—13,680,000. 1892 წელს (მცხოვრებთა რიცხვმა 52 მილიონამდის იმატა) ავადმყოფობისაგან დასაზღვეეს 8,005,797 კაცი, ხოლო დაზღვევისაგან—16,889,000 კაცი. 1891 წლიდან შემოიღეს ინვალიდობის დასაზღვევა და ამავე წელს დაზღვეულთა რიცხვი უდრს ავიდა 11,490,000-მდე. 1901 წელს (მცხოვრებთა რიცხვი უდრის 56,862,000) ავადმყოფობისაგან დასაზღვეეს 8,020,514 მამაკაცი და 2,299,050 დედაკაცი, სულ—10,319,564 სულა. 1902 წელს (მცხოვრებთა რიცხვი 1 მილიონით იმატა) ავადმყოფობისაგან დასაზღვეული იყო 17,582,000 კაცი, ხოლო ინვალიდობისაგან—13,380,600 კაცი. 1885 წელს ათას მცხოვრებზე მოდიოდა 100 დაზღვეული ავადმყოფობისაგან, 1901 წელს კი მოდის 181. 1895 წელს ათასზე მიდიოდა 70 დაზღვეული დაზღვევისაგან, 1902 წელს კი—305.

1901 წელს გერმანიაში იყო 22,770 საავადმყოფო კასისა. დამზღვევი დაწესებულებებში ჩაწერილი იყო 17,582,000 წევრი.

მეტად საინტერესოა შემოსავალ-გასავალი და ქონების რაოდენობა ამ დაწესებულებათა. შემოსავალი საოცრად სისწრაფით იზრდებოდა და 1901 წელს 526,593,726 მარკამდე ავიდა. 1885 წელს შემოსავალი უდრდა 66,4 მილ., 1890 წელს—147,3 მილ., 1895 წელს—341,5 მილ., 1898 წელს—417,6 მილ., 1899 წელს—455,6 მილ., 1900 წელს—485,6 მილ.; სულ 1885—1901 წლამდის შემოსავალი უდრდა 4,790,884,768 მარკას; აქედან წარმოების ზატონებში შეიტანეს 2,136,325,903 მარკა, მუშებმა—2,046,836,384 მარკა, სახელმწიფოთმ—214,495,406 მარკა, ზრდენტები და სხვა შემოსავალი—393,227,075 მარკა, წარმოების ზატონთა წილი თანდათან იზრდება. 1885 წელს მათ დახარჯეს მხოლოდ 18,3 მილ., 1886 წელს 32 მილ., 1887 წელს—40 მილ., 1892 წელს—130,5 მილ., 1895 წელს—154,7 მილ. 1898 წ.—198,6 მილ., 1900 წელს—212,6 მილ., 1901 წელს—238 მილ. მუშებმა ზარკად ხანდა შეიტანეს 45 მილ., ხოლო უკანასკნელ წელს შეიტანეს 198 მილიონი. 1890 წელს სახელმწიფოთმ შეიტანა 6 მილიონი, 1901 წელს კი 33,8 მილ.

სარჯო: 1885 წლიდან 1901 წლამდის ხარჯი შეადგენდა 3,508,443,030 მარკას; აქედან მუშებისთვის გადაუხდათ 3,172,335,957 მარკა, ზარკა-გამგებობაზე დახარჯა 336 მილ. რადგან შემოსავალი გასავალს სწარბობდა, ამიტომ ზირველ წელსვე შეიღვა საკუთარი თანხა. 1885 წელს მათ ქმნიდათ 31,7 მილიონად ღირებული ქონება, 1890 წელს—149,5 მილ., 1895 წელს—672 მილ., 1901 წელს მათი ქონება ღირდა 1,298,400,000 მარკა.

1901 წელს ავადმყოფობის დამზღვევი კასების შემოსავალი ქმნიდათ 200,3 მილიონი: 58,6 მილ. შეიტანეს წარმოების ზატონებში, 130,7 მილ.—მუშებმა, 10,9 მილ. შემოვიდა კაპიტალის ზრდენტებისაგან. ამავე წელს დახარჯა 194 მილიონი; აქედან 10,8 მილ. დახარჯა ზარკა-გამგებობაზე, 180,4 მილ. მუშებზე, ექიმებსა და დახარჯა 37,5 მილ., წამლებზე—38,5 მილ., დაზღვეულ მუშებს მიეცა 81,2 მილ., მათ ოჯახებს—1,7 მილ. მშობობათა...

2,6 მილ., საჯადმოფოფობში მათ წამლობაზე—23,1 მილ.; დას-
ოფლაკებაზე—5,5 მილ. საჯადმოფოფო კასსებს ამავე წელს ჰქონდათ
186,6 მილ. საკუთარი თანხა.

უბედურ შემთხვევათა დაზღვევის ხარჯი, როგორც ვთქვით, მარ-
ტო წარმოების პატრონებს აქვთ კანონით დაუფლებულნი. 1885—1902
წლამდის მათ დასარჯეს 1,234,585,643 მარკა. 1890 წელს ხარჯი
შეადგინდა 38,5 მილ., 1902 წელს კი—125,6 მილ. 1902 წელს
უბედურ შემთხვევათაგან დაზღვევ დაწესებულებების საკუთარი თანხა
უდრიდა 199,2 მილიონ მარკას.

უკმა დაჯიღეთ ინვალიდობისა და სიბერის დაზღვევ დაწე-
სებულებათა შემოსავალ-გასვალზე. 1891—1902 წლამდის მუშებსა
შეიტანეს 679,5 მილიონი მარკა; პატრონებმაც სწორედ ამდენივე
გადაიხადეს; სახელმწიფომ გადაიხადა 252,8 მილ., პატრონები
და სხვა შემოსავალი უდრიდა 206,7 მილიონს, მარტო 1902 წელს
შემოსავალი უდრიდა 210,6 მილ., აქედან მუშებსა და პატრონებსა
თანაწონად შეიტანეს—თითო 63,6 მილიონი, —სახელმწიფომ—
37,8 მილ. ამავე წელს ინვალიდებს მიეცა 78,5 მილიონი, დაბე-
რებულთ—23,52, ხარჯი წამლობაზე—9 მილ., დასაფლავებაზე—
1,9 მილ. კანტროლი—2,7 მილ., სამედიცინო სმარობაზე
დახარჯა 459,490 მარკა და მართვა-გამკვეთაზე 7 მილიონი დამ-
ზღვევ დაწესებულებების საკუთარი კაპიტალი უდრიდა 1,007,477,531
მარკას. აქედან სურთო საქმეზე დახარჯა 321 მილ., ე. ო. 32⁰/₁₀₀; სა-
ჯადმოფოფობის, სანატორიებისა და ამისთანა საქმეზე დახარჯა 152,1
მილ., მუშების სადგომების მოწყობაზე—153,4 მილ., სამეურ-
ნეო კრედიტზე—67,4 მილიონი.

1885 წლიდან 1903 წლამდის დაზღვევ დაწესებულებებმა
მუშებს გადაუხადეს 4,018,134,807 მარკა. აქედან საჯადმოფოფო
კასსებმა მისცეს 2,232,766,756 მარკა, დამკვეთებმა მიაღეს
930,868,050 მ., ინვალიდებმა და დაბერებულებმა—554,500,000
მარკა.

1885 წლიდან 1901 წლამდის მრეწველებს გადაუხადათ
2,136,000,000 მარკა, მუშებს—2,046,000,000 მარკა. სურთო
ჯამში შემოსავლის აღმატება 4 მილიონ მარკას.

ამ მოკლე ცნობებიდან და მხრად ციფრებიდან შეათხველი
ნათლად დაინახავს მუშათა დაზღვევის უსასღვრო მნიშვნელობას და
საჭიროებას.

მ. ა.

მომხმარებელი საზოგადოება

უკანასკნელ დროს რუსეთშიც გავრცელდა მრავალგვარი
მომხმარებელი საზოგადოებანი, რომლებშიც მონაწილეობას
იღებენ მასწავლებლები, პროფესორები, მოხელეები, ექიმები,
ვეტილები, აფიცრები, უბრალო მუშები, მოქალაქენი, გლეხე-
ბი და საზოგადოდ ყველა წოდებისა და კლასის ხალხი. უმ-
თავრესი დანიშნულება მომხმარებელ საზოგადოებისა ის არის,
რომ მისმა წევრებმა, რაც შეიძლება, იაფად მიიღონ ყოველ-
გვარი საქონელი: ხორცი, პური, ფქვილი, ჩაი, შაქარი, ტანთ-
საცმელი და სხვა საქონელი ნივთი. მომხმარებელი საზოგადოე-
ბა ორგანიზაცია: პირველი, —როცა საზოგადოება ამა თუ იმ
ვაჭართან ან ფირმასთან პირობას სდებს იაფად დაუთმოს მის
წევრებს საქონელი, მეორე გვარი, —როცა საზოგა-
დოება თვითონ ხსნის დუქანებსა და მაღაზიებს, ყიდულობს
საქონელს და შედარებით იაფად უთმობს თავის წევრებს და
ზოგჯერ არა წევრებზედაც ჰყიდის.

მაგრამ საკუთარ მაღაზიის გაღება და წარმართვა ადვილი
საქმე არ არის. ამისთვის საქონელი ვაჭრობაში გამოცდილება,
საქონლის ცოდნა და მეტი ფულიც. მცირე თანხით გახსნილ

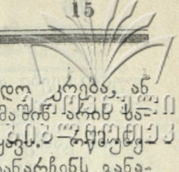
მაღაზიის არ ექნება ყველმ რს საქონელი, რომელიც საქონელი
წევრებისთვის, ან შეიძლება ბევრი ფულიც ჰქონდეს. მაგრამ
ზოგიერთ საქონლის ყიდვა და შენახვა სახირო არ იყოს,
რადგან შეიძლება ასეთი საქონელი იშვიათად გაიღოს. ამი-
ტომ ხშირად მომხმარებელი საზოგადოებანი, რომელთაც აქვთ
საკუთარი მაღაზიები, ზოგ საქონლის შესახებ სხვა ვაჭრებთან
სდებენ პირობას, რომ ისინი ამ საქონელს იაფად დაუთმო-
ბენ მათ წევრებს. მოხდება ხოლმე ისეც, რომ საზოგადოებას
მაღაზიაში საქონელი საქონელი აქვს, მაგრამ ის მაინც ამგვარ
ხელშეკრულებას სდებს სხვა ვაჭრებთან. ეს მაშინ ხდება, თუ
მის წევრთა ერთი ნაწილი ძალიან შორს ცხოვრობს საზოგა-
დოების მაღაზიიდან.

უკანასკნელ ხანებში მეტის მეტად გავრცელდა და გან-
ვითარდა წვრილი ვაჭრობა, რომელიც საზოგადოება ხელში
ჩაიგდო და ისე ჰყვლიდა, როგორც მას სურს. ეს უფრო
ემხნევა სოფელს, სადაც მეწვრილიალებმა პირი შექპრეს და
საქონელს საკუთარი ფასი დაადეს. ამის შესახებ რუსეთში
არავითარი გამოკვლევა არ არსებობს, საფრანგეთში კი დი-
და ხანია შესაფერ კატისტიკას აწარმოებენ. იქ წვრილი
ვაჭრები 30 დან 127⁰/₁₀₀-ის უმატებენ საქონლის ფასს. შემაზე
უმატებენ 45⁰/₁₀₀-ს, ძეხვზე—66⁰/₁₀₀, კართოფილზე—56⁰/₁₀₀,
ლორზე—127⁰/₁₀₀, ქვის ნახშირზე—120⁰/₁₀₀ და სხ.

მეცნიერების გამოკვლევით საფრანგეთი წელიწადში 25
მილიარდ ფრანკის საქონელს ხმარობს; აქედან 7¹/₂ მილიარ-
დი ვაჭრებს რჩებათ. 5 მილიარდი კონტრიბუცია, რომელიც
გერმანიამ გადაახდევინა საფრანგეთს, ლოდივით დაწვა სა-
ფრანგეთის ხალხს, მაგრამ რა არის 5 მილიარდის ნაწილ-ნა-
წილად გადახდა შედარებით ყოველწლიურ 7 მილიარდ ხარკ-
თან? თქმა არ უნდა, რომ ჩვენში ვაჭრობა უფრო ცუდ ფეხ-
ზეა დაყენებული, ვიდრე საფრანგეთში, და თამამად შეიძლე-
ბა ითქვას, რომ ჩვენი ხალხი შედარებით მეტ ხარკს აძლევს
ვაჭრებს, ვიდრე საფრანგეთი

სიძვირემ აიძულა მომხმარებლები შეერთებულიყვნენ,
თავიანთი საზოგადოებანი დაეარსებინათ, პირდაპირ მექარხნი-
სა: ან ეყიდნათ საქონელი და ხელ მისაწვდომ ფასად მიეცათ
თავის წევრებისთვის. სიძვირის გარდა მეორე მიზეზიც არის.
ეს არის საქონლის უფარვისობა. წვრილი ვაჭარი იშვიათად გაპ-
ყრდის საქონელს ისე, რომ შიგ სხვა რამე ნივთი (სუროგატი)
არ გაუროს. ხოლო რა ცუდი გავლენა აქვს ასეთ საქონელს
ადამიანის სხეულზე, ამას ყველა კარგად მიხვდება.

ყოველ მომხმარებელ საზოგადოებას მხოლოდ მაშინ აქვს
ფართო მნიშვნელობა, როცა მასში ყველას შეუძლია წევრად
შესვლა. მრავალი მომხმარებელი საზოგადოება ისეა დღეს
მოწყობილი, რომ ხელმოკლე კაცს ის ვერას არგებს: პაის
ფასი დიდია, მისი ნაწილ-ნაწილად შეტანა არ შეიძლება. თი-
თო პაი, რაც შეიძლება, ცოტა უნდა ღირდეს, ხოლო რაც
შეეგება მის ნაწილ-ნაწილად გადახდას, ყველას ისევ ინგლისური
სისტემა სჯობია, რომელიც შემდეგში მდგომარეობას: ყოველ
წევრს ერთხანად შეაქვს 40—50 კაპ., დანარჩენი შეაქვს ან
ნაწილ-ნაწილად, ან სულ არ შეაქვს; სამაგიეროდ ის დივი-
დენდი, რომელიც მას ერგება, საზოგადოებას რჩება და წევ-
რის პაის ანგარიშში ირიცხება. ჩვენში კი ხშირად პაი 20 და
25 მანეთი ღირს, რის გამოც მუშა ხალხისთვის წევრობა და
იაფ-ფასიანი საქონლით სარგებლობა შეუძლებელი ხდება. ამით
აიხსნება ის მოვლენა რუსეთში, რომ მომხმარებელ საზოგადო-
ებაში ძალიან ცოტა მუშა იღებს მონაწილეობას. გარდა ამისა,
საზოგადოების ყველა წევრები თანასწორნი უნდა იყვნენ და

პაის რაოდენობის მიხედვით ზედმეტი ხმა არავის არ უნდა ჰქონდეს. როცა წევრს პაების კვალობაზე ეძლევა ხმა, მაშინ მომხმარებელი საზოგადოება უფრო საქციონერო კამპანიას ემსავლება. ასეთ სისტემის მეოხებით შეიძლება მთელი საზოგადოება ოროოდ მდიდარ წევრის საკუთრება გახდეს. ესეც რომ არ იყოს, ასეთი სისტემა ღარიბ წევრთა შორის უკმაყოფილებას და გულგრილობას ჰბადებს, რასაც ხშირად საზოგადოების დაშლა და დაღუპვა მოსდევს ხოლომე შედეგად. შემოსენებული სისტემა მდიდრებისთვის ხელსაყრელია. წევრები საქონელზე ფასს უმატებენ, რადგან ამით მაღალია მეტი შემოსავალი აქვს და, მაშასადამე, მდიდრებსაც მეტი დივიდენდი ეძლევათ. თუ საზოგადოება, ახალ შემოსავლის წყაროთა გადაიქცა, მდიდრი წევრები ახალ წევრებს აღარ აღებენ, საზოგადოებას ხელში იგდებენ და მომხმარებელი საზოგადოება მათი გამდიდრების წყაროდ ხდება. ასეთი ამბების თავიდან ასაცდენად საქიროა დაწესდეს, რომ თითო წევრს 10-15 და 20 პაზე მეტი არ ჰქონდეს. ასეთი წესი ევროპაში დიდი ხანია შემოიღეს.

გარდა ამისა აუცილებლად საქიროა წმინდა შემოსავალი ასე განაწილდეს: პაების და სთაღარიგო თანხის პროცენტებს გარდა დანარჩენი შემოსავალი პაების რაოდენობის მიხედვით კი არ უნდა განაწილდეს, არამედ იმის მიხედვით, თუ რომელ წევრს რამდენი საქონელი წაუღია. ვისაც მეტი საქონელი წაუღია, იმას მეტი უნდა მიეცეს, ვისაც ნაკლები, ნაკლები.

საზოგადოების შემოსავალი დამოკიდებულია საქონლის ფასზე. საქონლის გაყიდვა შეიძლება ორის სისტემით: ან საქონელს იმ ფასში ჰყიდიან, რამდენიც ფაბრიკაში ღირს, და უმატებენ მხოლოდ იმ ფასს, რაც ინარჯება სადგომზე, მახურებზე და სხ., ან საშუალო ბაზრის ფასად ჰყიდიან. პირველი სისტემა მეტად სახიფათოა. ჯერ ერთი, — კერძო ვაჭრები ასეთ საზოგადოების დაუძინებელი მტრები ხდებიან და ხშირად ზარალს აყენებენ; მეორე, — სახიფათოა იმ მხრით, რომ შეიძლება საზოგადოებამ ვაფაოს, და მესამე, — შეუძლებელი ხდება შავ დღისთვის რისამე გადაღება, ეს კი უუქველად სახეში უნდა ჰქონდეს ყოველ მომხმარებელ საზოგადოებას. მეორე სისტემა იმით სჯობია პირველს, რომ დანარჩენ ვაჭრებს ფასს აკლებინებს და თვითონ საზოგადოებასაც საშვალბა ეძლევა საქმის გაფართოებისა და გადიდებისა.

მსურველს საქონელი უნდა მოეცეს ნაღდ ფულზე, ნი-სიად საქონლის მიცემა ძალიან სახიფათოა. მომხმარებელი საზოგადოებანი უმეტეს ნაწილად იმითომ იღუპებიან, რომ ნისიად აძლევენ და ფულს ვეღარ ღებულობენ. თვითონ საზოგადოებაც უნდა ერიდოს ნისიად საქონლის ყიდვას. მეფაბრიკე დიდ პროცენტს უკლებს იმას, ვინც მაშინვე უსწორდება. თუ საზოგადოებას ნაღდი ფული არა აქვს; ისეც ის სჯობია, რომ სარგებლით ისეხსოს და საქონელი ნაღდ ფულზე იყიდოს, ვიდრე ის, რომ მეფაბრიკის ვალი დაიდოს, რომელსაც ძალიან დიდი სარგებელი მოსდევს ხოლომე თან.

პირველი თანხა გროვდება პაების გაყიდვით. მაგრამ ნაწილ-ნაწილად ფულის აკრეფა დიდ თანხას ვერ შეადგენს და საქმეც ძალიან გაქიანურდება. ამისთვის სხვა გზაც არის. რამდენიმე კაცი საზოგადოებას აარსებს, ზედრი ფულიც შეაქვთ და მერე მსხვილ ვაჭრებთან პირობას სდებენ საქონლის გაცემის შესახებ ფასდაკლებით, საიდანაც ზოგჯერ კარგად დიდი თანხა სდება. მოსკოვის საზოგადოებამ ერთ წელიწადში ამ გზით 3000 მანეთი მიიღო. მაგრამ ასეთი ხერხი მხოლოდ დიდ ქალაქებში გამოადგება, სოფლებსა და პატარა ქალაქებში კი ასეთ სისტემის განხორციელება ვერ მოხერხდება. აქ უმჯობესია, საზოგადოება თან და თანობითის ზრდის გზას დაადგეს. ეს გზა უფრო ნაყოფიერია, საზოგადოება უფრო მიყვრის ნდობას იკეთებს, გამოკიდობას იძენს და სხ. ასეთ ახალ საზოგადოებას ის ურჩევნია, რომ პირველად მხოლოდ ისეთ საქონლით დაიწყოს ვაჭრობა, რომელიც დიდი ხნის შენახვით არ ფუჭდება.

საზოგადოების საქმეს განაგებს ან საზოგადო კრება, ან რწმუნებულთა კრება. რწმუნებულთა არჩევა მაშინ უნდა იქონიებოდეს, როცა საზოგადოებას მრავალი წევრი ჰყავს. რწმუნებულთა მინდობილი აქვთ უმთავრესი საქმე, დანარჩენს განაგებს გამგეობა, რომელსაც საზოგადო კრება ირჩევს. გამგეობის წევრებს ან ჯამაგირი ეძლევათ; ან შემოსავლის პროცენტი, ჯამაგირს ისევე პროცენტი სჯობია, რადგან ისინი ამ შემთხვევაში უფრო დანტერესებულნი არიან და მეტ მხნეობას იჩენენ. საზოგადო კრება წელიწადში 1-2-ჯერ მაინც უნდა მოხდეს და, თუ შეიძლება, მეტჯერაც.

ენლა თვალთ გადავავლოთ ევროპაში არსებულ მომხმარებელ საზოგადოებებს, რომელნიც კარგ მაგალითს წარმოადგენენ ჩვენთვის. 1844 წელს ინგლისში, მანჩესტერის მახლობლად, ფაბრიკის მუშებმა დაარსეს, ესრედ წოდებული როჩესტერის პირველი მომხმარებელი საზოგადოება, რომელსაც პირველ ხანად მხოლოდ 280 მანეთი ჰქონდა. 1891 წელს საზოგადოების თანხა უღრიდა 3 1/2 მილიონ მანეთს, წმინდა შემოსავალი 500,000 მანეთს. საზოგადოება იმდენად გაფართოვდა და იმდენი შემოსავალი ჰქონდა, რომ თავისუფალი თანხა — ასი ათასი მანეთი — საქციონერო კამპანიებში შეიტანა, ამ საზოგადოებამ თავის არსებობის განმავლობაში წევრებს 12 მილიონი მოგება დაურთა და აუარებელი ფული დახარჯა განათლების საქმეზე მარტო 1887 წელს საზოგადოებამ განათლების საქმეზე 200,000 მანეთი გადასცა. 1867 წელს ამ საზოგადოებამ 140,000 მანეთი დახარჯა ერთ მაღალიის აშენებაზე. გარდა ამისა ქალაქის სხვა და სხვა კუთხეში 24 მაღალია გახსნა და ცეცხლისაგან დამზღვევი საზოგადოებაც დაარსა. ყოველ წლიურ შემოსავლის 2 1/2% განათლებაზე ინარჯება. მარტო ერთ სკოლაში 450 მოწაფე სწავლობს, ბიბლიოტეკა 17,000 ტომს შეიცავს. დიდ ბიბლიოტეკის გარდა საზოგადოებამ გახსნა 19 სამკითხველო, სადაც ყოველ გვარი ჟურნალ-გაზეთი მოიპოვება. საზოგადოება ხშირად მართავს თავის წევრებისთვის საცეკვაო საღამოებს, სეირნობას, ექსკურსიებს, წარმოდგენებს და პროფესორებს იწვევს ლექციების წასაკითხად. 1892 წელს ითვლებოდა 1500 მომხმარებელი საზოგადოება, რომელთაც 1,100,000 წევრა ჰყავდათ. მაგრამ თუ წევრების რიცხს მათს ოჯახებსაც მივუმატებთ, წევრთა რიცხვი ინგლისის მცხოვრებთა 20,9%-მდის ავა. ზოგ ადგილას, მაგალითად, იორკშირში, ეს რიცხვი 32% მდის ადის, ლურჯში 44, 7% მდის. ინგლისის ყველა მომხმარებელ საზოგადოებებში დაბანდულია 115 მილიონი მანეთი; 1891 წელს ყველა საზოგადოებამ 315 მილ. მანეთის საქონელი გაჰყიდა, წმინდა შემოსავალი მიიღეს 43 მილიონი მანეთი.

გერმანიაში ინგლისზე უკეთ არის მოწყობილი მომხმარებელ საზოგადოებები, საქმე. 1894 წელს გერმანიაში არსებობდა 1412 მომხმარებელი საზოგადოება. აქედან 417 საზოგადოებას ჰყოლია 268,380 წევრი; მათი თანხა უღრიდა 16,959,314 მანეთს; ერთი წლის განმავლობაში გაუყიდნიათ 77,669,145 მარკად ღირებული საქონელი; წმინდა შემოსავალი დარჩენიათ 7,506,921 მარკა.

ინგლისის და გერმანიის მომხმარებელი საზოგადოებები სწორედ ისე არიან მოწყობილი, როგორც ჩვენ აღვნიშნეთ წერილის დასაწყისში: ყველა წევრი თანასწორია, პაების რაოდენობა თითო წევრს მესზღუნდული აქვს, მოგება ნაწილდება გატანილ საქონლის ღირებულობის რაოდენობის მიხედვით და სხ.

დანარჩენ ქვეყნებშიაც დიდად გავრცელებულია მომხმარებელი საზოგადოებანი და მათი ზრდა და განვითარება შეუჩერებლად წინ მიდის.

გ ა მ შ ხ ა ხ დ ი ლ ი

ბნელი ღამე იყო. თოვლით შესუსტრულ ბუნებას, თითქო ძილი, მოსვენება სწყუროდა, მაგრამ მძინვარე ქართა ქროლვით შეძრწუნებული, ჰკენესოდა, კატის კნუტვით კნაოდა. ცა შავი ღრუბლებით სამგლოვიაროდ შემოსილიყო. დატივრ-

6. 6.

თული ხეები აქეთ-იქით ზარმაცად ექანებოდა. ბუჩქებს თოვლში თავი შეეფარათ და თრთოდნენ, ცახცახებდნენ. მდინარეც, თავის გამჩენზე განრისხებული, შხუილ ღულით მოკლაკნებოდა და მძინვარე ლომივით დმოუდა შოაგორებდა მთის ოდენა ყინულებს, ეჯახებოდა ნაპირებს, თითქო უნდაო შეზღუდული კალაპოტი დაამსხვრიოს, გამოვიდეს ნაპირებიდან, მოედოს ცოცხილ ქვეყანას და რაც რამ წინ შეხვდება კაცობრიობისათვის მავნე, ბოროტი—წალეკოს, გაანადგუროს.. მაგრამ გაყინული ნაპირები მიუკარებელი იყო; ყინული იზრდებოდა, კალაპოტი იზღუდებოდა, მაშინ ის, საზარელის შხუილით, გულიდან ამოვიღებდა გაყინულს სუსხს და ისედაც სასიკვდილოდ განწირულ ბუნებას სტყორცნიდა. ბუნება კენესოდა, ძრწოდა, იტანჯებოდა..

არსით სულდგმული არა სჩანდა. თითქო ამ დამეს ყველას დედამიწა გაეთხარათ და იქ ეპოვოთ თავშესაფარი... ეს ქვეყანა-კი ბოროტა და მავნე სულთათვის დაეთმოთ. ხან გამოშვებით შეციებული ძაღლის ყმული შეუერთდებოდა ამ ჯოჯოხეთურ ხმებს და ჰაერში გლოვის ზარივით, გულსაკლავად გაიზუზუნებდა.

მდინარის ნაპირას, პატარა გორაკზე წამოსკუპული იყო ქობი, რომელიც უფრო მხეტა ბუნავსა ჰგავდა, ვიდრე ადამიანთა სადგომს. ქარის ყოველ ქროლავზე კედლებს ქრიჭინი გაჰქონდა, ჩაღის სახურავი ნახევარზე აგლუჯილიყო და შიგთოვლი სცივიოდა.

მოხუცი ელენე და მისი ქალი მარო, გატრუნებულნი შუა ცეცხლს მისხდომოდნენ და სიცივისაგან კანკალებდნენ.

დაწოლის წინ მაროს შავი თმები გაეშალა და მხრებზე გადმოეყარა. წითელი, პატარა ტუჩები კეკლუცად და ნაღელიანად მოექცია. ცეცხლისაგან ანთებულ ლოყავზე ცალი ხელი შორიდან აეფარებინა, მაღალი, თეთრი კისერი ირემივით მოედრებინა და დიდრონი შავი თვალებით ცეცხლს დასჩერებოდა. ელენე საცოდავად მოკრუნჩხულიყო. თავი მუხლებ შუა ჩაედო, ხელები ფეხებზე შემოეხვია და მიმქრალი, უსიცოცხლო თვალებით ნაცარს დასცქეროდა. ცეცხლის სინათლე ზარმაცად ეფინებოდა მის დაღარულ სახეს და ჯერედ შეუმშრალ კრემლებს აბრწყინებდა. ორივე დედაშვილი, თითქო ქანდაკებააო, სულ განაბულნი უძრავად ისხდნენ.

ქარმა გაიზუზუნა. აგლუჯილი სახურავიდან ქობში თოვლი შემოსტყორცნა და კერას დააყარა. გაისმა შიშინი და ცოცხალ ადამიანთა ღია სამარე წყევლიადა მოიცვა.

— რა დაწყველილი დამეა, ღმერთო! სთქვა მარომ და შიშით უკან მოიხედა.

— ვაიმე, შვილო დომენტი.. ამ დამეში გარედ თუ ხარ ამოიკენსა ელენემ და კაბის კალთით კრემლები მოიწმინდა.

— რავე ბაღანასავით ჩივი, ნენავ!.. ვარედ იქნება, აბა სახლი? უსაყვედურა მარომ.

— იქნება ოზურგეთში ჩვიდა... აბა, ამისთანა დამეში ცავე, ნასაკროლზე ვინ გამეიარს?!

— ოზურგეთში თუ ჩვიდა და დუქანში იქეიფა, კაი საქმესაც გააკეთებს... შენ გგონია ყაზახებს ძალიანი ეშინიათ თოვლის და სიცივის...

— საყარაულოში ცეცხლს მაინც დენთებდეს.

— პო და საყარაულოში თუ ცეცხლი დენთეს და ხასანბეგურათ შემოსძახეს, მიგნებენ ყაზახები და ქე ამოსწყვეტენ ყველას, გაჯავრებული სთქვა მარომ და მუგუზაღს ფეხი წაჰკრა.

— რას ჯავრობ, ცავე! აღაფერს მათქმობე?!.. ელენემ გულსაკლავად ამოიკენსა და თავი ნაღელიანად გაიქნია.

— არ დაწობი აწი? ცოტა სიჩუმის შემდეგ ჰკითხა მარომ.
— რა ოხრობა დამაძინებს, ცავე?.. ვაიმე, შეშინდას ქაი!
დევე ამოიოხრა ელენემ. შენ კარში იყინები და მუცხვესკაქსაქ აქანაი თბილად..

— ნეტაი ბაღანაი არ იყო, ნენავ! რას გოუკეთებ დომენტის ტირილით და უძილობით?.. სანამდის გინდა ასე იჯდე?

— კაია, ოჯო, ნუ მიწყობი. არც მე მინდა ვიტრო, მარა ჩემდა უნებურად მოდის ეს ოხერი კრემლი.. რაცხა გული მიკენსის მე უბედურს..

— კაი ახლა, ადექი და დაწექი. — გაუჯავრდა მარო.
— დაწვობი, ოჯო, დაწვობი... მარა ჯერ შენ დაწვეი, ნენავ, — პაწაი ლოგინი გამითებ თვარა სულ გვეყინები.

წუწუნით დავიორჩილა ელენე. მარომ მუგუზაღი წასწია და შეუბერა. აღი აფარდა და ქობი გაანათა. მივიდა ვაღმოფერთხა ლოგინიდან თოვლი, გადაიწერა პირჯვარი და გაუხდელი შეწვა.

ქარმა დაიქრილა.
შეშინებული მარო ლოგინზე წამოჯდა.

— ნენავ... რა ამბავია?
გარედან ლაპარაკი ისმოდა.

ელენემ სული განაბა და კარს მიაჩერდა.
— დომენტი ხარ? ძლივს გაბედა დაძახება ელენემ. პასუხი არ იყო. კარს გარედან მედგრად აწვებოდნენ. მაროს შიშისაგან ხმა ჩაუწყდა და აცხცახბდა, მაგრამ მოიკრიბა ლონე და დაიყვირა:

— ვინ ხარ?... მაგრამ ამ დროს გაისმა გრილი და კარი ძირს ჩამოვარდა. ქობში ორი ნაბღიანი კაცი შემოვიდნენ. თავპირი ჩაბლახებით ჰქონდათ დაბურული.

— დომენტი, რეიზა მომკალი, ნენავ?! წამოიძახა ელენემ და მისკენ გაექანა, მაგრამ უცნობებმა ჩაბლახი გადაიწიეს და ზარდაცემული დედა იქვე გაშეშდა. დომენტის მხალოდ ჩაბლახი და ნაბღი ეხურა ერთს და ისიც სისხლში მოსვრილი.
ელენემ გულსაკლავად დაიგმინა, მივარდა მაროს, ჩაიკრა გულში და ორივე დედაშვილმა ტირილი მორთეს.

უცნობებმა ქობში ყველაფერი გაჩხრიკეს, მაგრამ ვერაფერი იარაღი იპოვეს. მაროს დაწახვზე ორივეს თვალები ბოროტის ცეცხლით აენთო და ერთმანეთს გადახედეს.

გ შალაკაშვილი.

(დასასრული იქნება)

რედაქტორი **ფ. გოგიჩაიშვილი**
გამომცემელი **თ. დი პავლე ი. თუმანიშვილი.**

ქართული წარმოდგენა ღლისით.

სასწახინო თეატრში.

კვირას, 12 მარტს 1906 წელს ქართულ დრამატიულ საზოგადოების დასის მიერ.

გლ. ალექსი-მესხიშვილის საბუნებისმეტყველო.
წარმოდგენილი იქნება.

შამოუსავლიანი ალბილი

კომ. 5 მოქ. ოსტრი ესკისა, თარ. ა. ცაგარლისა

მონაწილეობას მიიღებენ: ქ-ნნი: ვაბუნი-ცაგარლისა, ა. კარგარეთელი, ლევაო, მდივანი ბ.ბ. აბაშიძე, ალექსი მესხიშვილი, გუნია, დადიანი, შალიკაშვილი, ურუშაძე, ჩარკვიანი, მუმლაძე, ჟივიძე, ცხინვალიელი.

დასაწყისა დღისათ 1 საათსკად

აღიღილების ფასი დრამატოეფია.

შეადრებისთვის განსაკუთრებით III და IV იარუსი ბალკონისა მზადდება წარმოსადგენად: **„ზარეკა მერცხალი“**
რეჟისორი გ. ალექსი-მესხიშვილი. **ადმინისტრატორი** გ. გუნია.